НАВІНЫ

Выданьне Арганізацыйнага камітэту.

3'1989

БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА ФРОНТУ ЗА ПЕРАБУДОВУ «АДРАДЖЭНЬНЕ»

ВАНДЭЯ ЎСІХ ВАНДЭЙ

Зборнік задач для абітурыентаў

Трапіць на перадвыбарчы сход Віцебскай нацыянальна-тэрытарыяльнай акругі № 79 было складана. Трайная заслона малайцоў з чырвонымі нарукаўнымі павязкамі, прыдзірлівыя праверкі запрашальных квіткоў. Подступы да дэмакратыі ахоўваліся настолькі надзейна, што яна магла спаць спакойна. Што, уласна кажучы, яна і рабіла...

Арыфметычная задача. Зала Дома палітасьветы Віцебскага абкаму партыі разьлічаная на 390 месцаў. Палову залы займалі прадстаўнікі тых пятнаццаці працоўных калектываў, якія вылучылі кандыдатаў у дэпутаты. У задачы пытаецца: якая была квота для астатніх шасьцісот прадпрыемстваў і ўстановаў горада, калі ўлічыць, што ў якасьці запрошаных прысутнічала яшчэ кіраўніцтва гаркаму, райкамаў і райвыканкамаў? Адказ: прыкладна па 0,3 чалавека ад калектыву, мінус дэмакратыя прадстаўніцтва, плюс наменклатурны падбор дэлегатаў.

Задача другая. Кандыдатаў вылучана пяцёра, абраць трэба дваіх. Пытаньні:

а/ у чым павінен "правініцца" кандыдат, каб стаць непажаданым для бюракратыі;

б/ якімі сродкамі з ім змагацца.

Разгледзім задачу на прыкладзе Сяргея Навумчыка.

а/ Ужо першыя артыкулы віцебскага журналіста, прысьвечаныя зьберажэньню занядбанай архітэктурнай спадчыны, моцна пасварылі яго з мясцовымі ўладамі. Улетку 1988 г., даведаўшыся пра планы будаўніцтва АЭС на Віцебшчыне, Сяргей абгрунтаваў эканамічную, экалагічную і сацыяльную шкоднасьць праекту і на працягу некалькіх месяцаў безвынікова спрабаваў абнародаваць матэрыял у абласной партыйнай газэце. Артыкул "Міна" быў надрукаваны ў штотыднёвіку "Літаратура і Мастацтва" і падтрыманы лістом В.Быкава, Р.Барадуліна, У.Арлова і інш. у "Литгазете". У кастрычніку таго ж году ў Віцебску была створаная ініцыятыўная група супраць будаўніцтва АЭС, якая заявіла пра падтрымку ідэі стварэньня БНФ. Нягледзячы на рух грамадскасьці, віцебскае кіраўніцтва катэгарычна адмаўляла факт праводзеньня вышукальных працаў; члены ініцыятыўнай групы былі публічна абвешчаныя правакатарамі. Па асабістым распараджэньні першага сакратара Віцебскага абкаму партыі У.Грыгор'ева з ужо набранай паласы абласной газэты быў зьняты артыкул С.Навумчыка пра вышукальныя работы пад катлаван АЭС. У тыя ж дні С.Навумчык зьвярнуўся да У.Грыгор'ева з адкрытым лістом, у якім патрабаваў абнародаваць усю праўду пра АЭС і неадкладна спыніць вышукальныя работы.

Вынік: васьмітысячным калектывам Віцебскага тэлезаводу Сяргей Навумчык быў вылучаны кандыдатам у народныя дэпутаты СССР.

б/Адразу пасьля вылучэньня С.Навумчыка кандыдатам у дэпутаты былі пушчаныя ў бой сілы актыўнага процідзеяньня. Інфармацыя, падрыхтаваная журналістамі БЕЛТА пра маладога кандыдата, так і ня ўбачыла сьвету. Аб'ява пра сход прыхільнікаў Навумчыка не правісела ў тэхналагічным інстытуце і паўгадзіны — па ўказаньні гаркаму партыі яе зьняў сакратар партарганізацыі. Дырэктар і парторг Віцебскай філіі Інстытуту цьвёрдага цела АН БССР, якія мелі неасьцярожнасьць скласьці ліст у падтрымку Навумчыка, былі выкліканыя ў Кастрычніцкі райкам партыі, дзе атрымалі тлумачэньні, за каго трэба галасаваць. Здымачная група Цэнтральнага тэлебачаньня, якая сьпецыяльна прыехала на тэлезавод, не была дапушчаная на прадпрыемства. У гэты ж час у самы высокі кабінет паступае заява работнікаў Віцебскага гарвыканкаму, нібыта Навумчык зганьбіў іх, распаўсюдзіўшы ілжывыя зьвесткі, быццам у выканкаме гарсавету працуюць адныя жулікі і невядома куды ўплываюць кватэры. Вокамгненна сфармавалася прадстаўнічая камісія, у якую ўвайшлі пракурор вобласьці, старшыні дзьвюх раённых парткамісіяў, загадчык аддзелу аднаго з райкамаў ЮІБ і іншыя. І, хоць пошукі крыміналу аказаліся марнымі, на парткамісіі Чыгуначнага райкаму Сяргею ўказалі, што нават такія вядомыя людзі, як пісьменьнік Валянцін Распуцін, здымаюць свае кандыдатуры, маўляў, яму, Навумчыку, зрабіць гэта трэба было і пагатоў.

Апроч стратэгічных, былі задзейнічаныя і рэзервовыя сілы: позва ў ваенкамат на зборы; плёткі, што ў халасьцяцкай біяграфіі Навумчыка маецца кінутая жонка з дзецьмі і г.д. Але на фоне прафесійна арганізаванага адпору гэта было так сабе, аматаршчына...

"Антынавумчыкаўская кампанія" працягвалася да самай апошняй хвіліны перад пачаткам сходу: першы сакратар Кастрычніцкага райкаму партыі М.Бялоў нават у фае актыўна агітаваў дэлегатаў галасаваць супраць Навумчыка.

Вынік: пасьля паўгадзіннага азнаямленьня з кандыдатамі і адкрытага галасаваньня, у выбарчыя бюлетэні ўнесеныя: начальнік Віцебскага сьпецыяльнага канструктарскага бюро зубаапрацоўчых, шліфавальных і заточных станкоў У.Сітоў і кіраўнік фізвыхаваньня СПТВ-147 В.Якушкін. Усе прамоўцы выказваліся супраць С.Навумчыка. Прадстаўніку тэлезаводу слова не далі.

Слова "спаборніцтва" па-італьянску гучыць "канчэрто". Невядома, ці зьяўляліся арганізатары акруговага сходу паліглотамі, ці проста валодалі зайздроснай моўнай інтуіцыяй, але яны здолелі замест здаровага спаборніцтва кандыдатаў наладзіць сапраўдны канцэрт. У яго выкананьні прагучала калыханка для дэмакратыі.

Задача трэцяя. Як абудзіць дэмакратыю? Гэта хатняе заданьне...

С.Лыскавец.
Віцебск

Зварот камуніста да членаў КПСС

У краіне прайшло вылучэньне кандыдатаў у народныя дэпутаты СССР. Небывалая дагэтуль кампанія паказала няўмельства нашай партыі весьці перадвыбарчую барацьбу, адсутнасьць палітычнай культуры. Падрыхтоўка да выбараў выявіла дакладнае размежаваньне сілаў унутры партыі, ясна паказала, хто па які бок барыкадаў знаходзіцца, чые інтарэсы выражае. І калі раней усе нашыя партыйныя функцыянеры яшчэ маглі, прыкрываючыся высокімі лозунгамі, заяўляць, што яны выражаюць волю большасьці членаў партыі, волю народу, то зараз яны зрабіць гэтага ня могуць. Яны папросту ня маюць на гэта права -- мы ім яго не давалі і не дамо! Мы павінны рашуча заявіць, што дзейнічалі яны не ад нашага імя. Калі мы зноў будзем чакаць, пакуль гэта зробіць Палітбюро, то гэта не прывядзе да пажаданага выніку і не адновіць нашага з вамі аўтарытэту ні перад сябрамі па працы, ні перад усім народам. Неабходна тэрмінова на партыйных сходах выказаць недавер тым членам партыі /не зважаючы на пасады/, якія парушылі дэмакратычныя прынцыпы Закону аб выбарах.

Што ж адбылося? Кандыдатамі ў дэпутаты часта вылучаліся работнікі апарату і яго кіраўнікі /хіба ім мала працы на месцах?/ ці

/Працяг на стар.10/

ІДЭАЛЫ 25 САКАВІКА

71 год мінуў з таго часу, як Рада Беларускай Народнай Рэспублікі /БНР/ абвясьціла Беларусь "незалежнай і вольнай дзяржавай". Гэты акт быў першай спробай рэалізаваць ідэалы маладога нацыянальна-вызваленчага руху. Беларускім землям вярталася дзяржаўнасьць, на іх абвяшчаўся рэспубліканскі лад і ўсе дэмакратычныя свабоды, касавалася права прыватнай уласнасьці на зямлю, якая бяз выкупу перадавалася тым, хто на ёй працуе. Усе народы Беларусі атрымлівалі роўныя правы.

Чаму ж не адбылася БНР? Чаму наш народ замест "свабоды, роўнасьці, братэрства" атрымаў рабаўніцтва германскіх і польскіх акупантаў, тэрор "чрэзвычаек" і -- пасьля кароткага адраджэньня -- сталінскі генацыд. А прычына тут, на маю думку, у тым, што большасьць беларускіх дзеячоў пач. 20 ст. бачыла шляхі дасягненьня ідэалаў 25 сакавіка не ў падтрымцы свайго народу, а ў пагадненьнях і саюзах са зьнешнімі сіламі. Адсюль і тэлеграма кайзеру ад 25 красавіка 1918 г., дзе пісалася, што "толькі пад абаронай Германскай імперыі бачыць край сваю добрую долю ў будучыні", і дагавор ад 27 лістапада 1918 г. зь Літвою, па-

/Працяг на стар. 2/

/Працяг са стар. 2/

ІДЭАЛЫ 25 САКАВІКА

водле якога ёй перадаваліся Віленшчына і Гарадзеншчына з захаваньнем беларускай аўтаноміі, і мітусьня з утварэньнем спачатку БССР, потым г.зв. Літоўска-Беларускай ССР, потым яе скасаваньнем, потым новым утварэньнем БССР у значна меншых межах, і пагадненьне часткі Рады БНР з Пілсудскім, якое прызнавала Беларусь часткаю федэратыўнай Рэчы Паспалітай.

Сёньня, праз 71 год, мы пераасэнсоўваем тыя ідэалы, якія былі абвешчаныя 25 сакавіка. Беларускі рух з рамак культурна-нацыянальнага вырастае ў палітычнае адраджэньне. Але ж усім нам трэба добра памятаць урокі гісторыі, што ня зьнешнія сілы, а толькі сам беларускі народ здолее пабудаваць вольную, дэмакратычную, разьвітую, еўрапейскую Беларусь.

В. Івашкевіч.

I Устаўная грамата

ДА НАРОДАЎ БЕЛАРУСІ

Родная старонка наша апынулася ў новым цяжкім стане. Дзе цяпер улада, што была тут, няведама, мы стаімо перад тым, што наш край можа быць заняты нямецкімі войскамі. Мы павінны узяць свой лёс ва ўласныя рукі. Беларускі народ павінен зьдзейсьніць сваё права на поўнае самаазначэньне, а нацыянальныя меншасьці на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію. Правы нацыі павінны знайсьці сваё зьдзяйсьненьне шляхам скліканьня на дэмакратычных асновах Устаноўчага Сойму. Але і да скліканьня Устаноўчага Сойму ўся ўлада на Беларусі павінна належыць тым народам, якія на ёй жывуць. Выканаўчы К-т Рады першага Усебеларускага Зьезду, папоўнены прадстаўнікамі рэвалюцыйнай дэмакратыі нацыянальных меншасьцяў, зьдзяйсьняючы мэты Зьезду, абвяшчае сябе часовай уладай на Беларусі для кіраваньня краем і скліканьня, як можна хутчэй, Усебеларускага Устаноўчага Сойму на аснове агульнага, простага, роўнага, тайнага і прапарцыянальнага выбарчага права для ўсякага дарослага, ня лічучыся з нацыянальнасьцю, вызнаньнем і родам. Часовую народную ўладу краю, якая ставіць сабе мэтай абарону і зацьвярджаньне заваяваньняў рэвалюцыі, будзе зьдзейсьняваць створаны намі Народны Сакратарыят Беларусі, які ад гэтага дня пачаў выконваць свае абавязкі. Пэрсанальны склад Сакратарыяту будзе апублікаваны пасьля.

Дадзена ў Менску-Беларускім
21/8/ лютага 1918 г.

Выканаўчы Камітэт Рады
Усебеларускага Зьезду.

II Устаўная грамата

У часе сусьветнай вайны, што бурыць адны моцныя дзяржавы і аслабляе другія, абудзілася Беларусь да дзяржаўнага жыцьця. Пасьля трох з паловаю вякоў няволі зноў на ўвесь сьвет кажа беларускі народ аб тым, што ён жыве і будзе жыць. Вялікі Народны Збор — Усебеларускі Зьезд 15-17 сьнежня 1917 году, дбаючы аб долі Беларусі, зацьвердзіў на яе землях рэспубліканскі лад. Выпаўняючы волю Зьезду і бароначы дзяржаўныя правы народу, Спаўняючы Камітэт Рады Зьезду гэтак пастанаўляе аб дзяржаўным устроі Беларусі і аб правох і вольнасьцях яе грамадзян і народаў:

1. Беларусь у рубяжох расьсяленьня і лічэбнай перавагі беларускага народу абвяшчаецца Народнаю Рэспублікай.

2. Асноўныя законы Беларускае Народнае Рэспублікі зацьвердзіць Устаноўчы Сойм Беларусі, скліканы на асновах агульнага, роўнага, простага, патаёмнага і прапарцыянальнага выбарчага права, не зважаючы на род, народнасьць і рэлігію.

3. Да часу, пакуль зьбярэцца Устаноўчы Сойм Беларусі, законадаўчая ўлада ў Беларускай Народнай Рэспубліцы належыць Радзе Усебеларускага Зьезду, дапоўненай прадстаўнікамі нацыянальных меншасьцяў Беларусі.

4. Спаўняючая і адміністрацыйная ўлада ў Беларускай Народнай Рэспубліцы належыць Народнаму Сакратарыяту Беларусі, які назначаецца Радаю Зьезду і перад ёю трымае адказ.

5. У рубяжох Беларускае Народнае Рэспублікі абвяшчаецца свабода друку, слова, сходаў, забастовак, хаўрусаў; безумоўная свабода сумленьня, незачэпнасьць асобы і памешканьня.

6. У рубяжох Беларускае Народнае Рэспублікі ўсе народы маюць права на нацыянальна-пэрсанальную аўтаномію; абвяшчаецца роўнае права ўсіх моваў народаў Беларусі.

7. У рубяжох Беларускае Народнае Рэспублікі права прыватнае ўласнасьці на зямлю касуецца. Зямля перадаецца бяз выкупу тым, што самі на ёй працуюць. Лясы, вазёры і нутро зямлі абвяшчаюцца ўласнасьцю Беларускае Народнае Рэспублікі.

8. У рубяжох Беларускае Народнае Рэспублікі ўстанаўляецца найбольш 8-гадзінавы рабочы дзень.

Абвяшчаючы ўсе гэтыя правы і вольнасьці грамадзян і народаў Беларускае Народнае Рэспублікі, мы, Спаўняючы Камітэт Рады Зьезду, абавязуемся пільнаваць законнага парадку жыцьця ў Рэспубліцы, сьцерагчы інтарэсы ўсіх грамадзян і народаў Рэспублікі і захаваць правы і вольнасьці працоўнага люду. А таксама даложым усіх сілаў, каб склікаць у найбліжэйшым часе Устаноўчы Сойм Беларусі.

Усіх верных сыноў Беларускае зямлі клічам памагчы нам у цяжкой і адказнай нашай працы.

Спаўняючы Камітэт Рады I-га
Усебеларускага Зьезду.

Выдана ў Менску-Беларускім
9 сакавіка 1918 року.

III Устаўная грамата

Год таму назад народы Беларусі, разам з народамі Расеі, скінулі ярмо расейскага царызму, якое найцяжэй з усіх прыдушыла Беларусь; ня пытаючыся народаў, ён кінуў наш край у пажар вайны, якая дашчэнту зруйнавала гарады і вёскі беларускія. Цяпер мы, Рада БНР, скідаем з роднага краю апошняе ярмо дзяржаўнай залежнасьці, якое было накінутае расейскім царызмам на наш вольны і незалежны край.

Ад гэтага часу Беларуская Народная Рэспубліка абвяшчаецца незалежнай і вольнай дзяржавай. Самі народы Беларусі, у васобе свайго Устаноўчага сойму, пастановяць аб будучых дзяржаўных сувязях Беларусі.

На падставе гэтага трацяць сілу ўсе старыя дзяржаўныя сувязі, якія далі магчымасьць чужому ўраду падпісаць і за Беларусь Трактат у Берасьці, што забівае на сьмерць беларускі народ, дзелячы зямлю яго на часткі. На падставе гэтага Урад Беларускае Народнае Рэспублікі мае ўвайсьці ў зносіны з зацікаўленымі старанамі, запрапанаваўшы ім перагледзець тую частку Берасьцейскага трактату, якая датычыць да Беларусі і падпісаць мірную ўмову з усімі ваяваўшымі дзяржавамі.

БНР павінна абняць усе землі, дзе жыве і мае лічбовую перавагу беларускі народ, а ўласьне: Магілёўшчыну, беларускія часьці Меншчыны, Віленшчыны, Гарадзеншчыны, Віцебшчыны, Смаленшчыны, Чарнігаўшчыны і сумежныя часткі суседніх губэрняў, заселеных беларусамі.

БНР пацьвярджае ўсе тыя правы і вольнасьці грамадзян і народаў Беларусі, якія абвешчаныя Устаўной граматай ад 9-га сакавіка 1918 г.

Абвяшчаючы аб Незалежнасьці БНР, Рада яе ўскладае свае надзеі на тое, што ўсе любячыя волю народы памогуць беларускаму народу ў поўнай меры зьдзейсьніць яго палітычна-дзяржаўныя ідэалы.

25 сакавіка 1918 г.
Менск

Рада БНР.

МАТЭРЫЯЛЫ ДА ПРАЕКТУ ПРАГРАМЫ БНФ «АДРАДЖЭНЬНЕ»

З а у в а г а. Ніжэй "Навіны зьмяшчаюць апошнія разьдзелы Матэрыялаў да праекту Праграмы БНФ "Адраджэньне". Папярэднія разьдзелы публікаваліся ў №№ 2'1988 і 2/4/'1989. Мяркуецца наступны парадак разьдзелаў: Прадмова. Суверэнітэт. Дэмакратыя. Правы чалавека. Эканоміка. Сацыяльная справядлівасьць. Ахова здароўя. Экалогія. Этыка і маральнасьць. Рэлігія. Нацыянальнае пытаньне. Мова. Культура. Адукацыя і навука.

Прадмова

Беларускі Народны фронт за перабудову "Адраджэньне" (БНФ) стварaецца дзеля арганізацыі шырокай народнай падтрымкі распачатых і ўзначаленых лепшымі сіламі КПСС радыкальных зьменаў ва ўсіх сьферах грамадскага жыцьця, забесьпячэньня на гэтай аснове незваротнасьці перабудовы, абуджэньня ініцыятывы, таленту, дэмакратычнай і нацыянальнай сьвядомасьці народу, абароны ад намаганьняў бюракратыі сарваць працэс абнаўленьня грамадства, затармазіць разьвіцьцё дэмакратыі і публічнасьці ў Рэспубліцы.

БНФ выступае за перабудову грамадства на прынцыпах дэмакратычнага сацыялізму, гуманізму і сацыяльнай справядлівасьці, за стварэньне прававой дзяржавы, за адраджэньне ленінскіх прынцыпаў нацыянальнай палітыкі, за рэальны суверэнітэт Беларусі, абвешчаны Канстытуцыяй БССР.

Беларускі Народны фронт -- гэта масавы грамадска-палітычны рух, які бачыць сваю найвышэйшую мэту ва ўсталяваньні рэальнага народаўладзьдзя і адраджэньні беларускай нацыі.

БНФ дзейнічае ў межах Канстытуцыі БССР і аб'ядноўвае людзей незалежна ад іх сацыяльнага паходжаньня і становішча, ад іх прафесійнай, нацыянальнай, партыйнай і рэлігійнай прыналежнасьці.

БНФ прызнае самастойнасьць усіх грамадскіх арганізацыяў Рэспублікі, выступае за кансалідацыю намаганьняў дзеля рэвалюцыйнага абнаўленьня і нацыянальнага адраджэньня Беларусі, а таксама за каардынацыю дзейнасьці Народных франтоў і рухаў за перабудову.

Суверэнітэт

Неад'емнае права кожнага народу -- права самому вырашаць свой лёс, права на суверэннае дзяржаўнае існаваньне. Суверэнітэт Беларусі абвешчаны і ахоўваецца Канстытуцыяй Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі і падмацоўваецца яе статусам члена-заснавальніка Арганізацыі Аб'яднаных Нацыяў.

Беларускі народ заваяваў і выпакутаваў права на суверэнную дзяржаўнасьць усім сваім гістарычным шляхам. Традыцыі дзяржаўнасьці Полацкага і Тураўскага княстваў, суверэнітэту Беларусі і Літвы, увасобленага ў Вялікім княстве Літоўскім, Рускім і Жамойцкім, традыцыі барацьбы за годнае існаваньне чалавека і народу -- паўстаньняў Касьцюшкі, Каліноўскага, рэвалюцыяў 1905-1907 і 1917 гг. -- усё гэта мела сваім лагічным вынікам самавызначэньне беларускай нацыі ў форме абвяшчэньня незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі 25 сакавіка 1918 года, а потым -- стварэньня суверэннай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі Беларусі 1 студзеня 1919 года.

1. Суверэнітэт як нацыянальна-палітычны інстытут ёсьць непадзельнае адзінства нацыянальнага, дзяржаўнага і народнага суверэнітэтаў.

Нацыянальны суверэнітэт мае на ўвазе вяршэнства нацыі ў яе самавызначэньні. Воля беларускай нацыі выявілася ў стварэньні Беларускай ССР -- нацыянальнай дзяржавы. БНФ зыходзіць менавіта з такога разуменьня БССР.

2. Дзяржаўны суверэнітэт мае на ўвазе незалежнасьць дзяржавы ва ўнутраных справах. Аднак сталінская практыка куртатай аўтаноміі, ператварэньня СССР у практычна унітарную дзяржаву зьнішчыла суверэнітэт Беларусі. БНФ "Адраджэньне" зыходзіць зь ленінскага разуменьня СССР як добраахвотнага вайскова-палітычнага саюзу раўнапраўных і суверэнных дзяржаваў і лічыць, што для гарантаванага суверэнітэту саюзнай рэспублікі неабходна прызнаньне дагаворнага характару савецкай саюзнай дзяржаўнасьці. Суверэнітэт саюзных рэспублік -- першасны, а суверэнітэт іх саюзу -- другасны. Гэта значыць, што паўнамоцтвы Саюзу ССР павінны ажыцьцяўляцца толькі ў тых межах, у якіх яны перададзены яму саюзнымі рэспублікамі, а не наадварот. Таму БНФ выступае:

- за ўнармаваньне прынцыпаў узаемадачыненьняў суб'ектаў СССР -- суверэнных рэспублік -- шляхам распрацоўкі і прыняцьця новага Саюзнага дагавору, за фіксацыю ў Саюзным дагаворы выключнага пераліку паўнамоцтваў Саюзу ССР. Саюзны дагавор павінен заключацца пасьля прыняцьця рэспублікамі новых Канстытуцыяў;
- за каардынацыйныя функцыі саюзнага ўраду ў сьферы саюзна-рэспубліканскіх паўнамоцтваў; прамое і роўнае прадстаўніцтва кожнай рэспублікі ў саюзных органах, а таксама ў Камітэце канстытуцыйнага нагляду (Канст т цыйным судзе) СССР;
- за права вета саюзнай рэспублікі пры вырашэньні агульнасаюзных пытаньняў, якія непасрэдна закранаюць яе інтарэсы;
- за вяршэнства законаў саюзнай рэспублікі на яе тэрыторыі;
- за дакладную юрыдычную фіксацыю грамадзянства саюзнай рэспублікі; за поўную гаспадарча-эканамічную самастойнасьць рэспублік у межах саюзнага, агульнаеўрапейскага і сусьветнага гаспадарча-эканамічнага комплексу і падзелу працы;
- за дакладныя юрыдычныя гарантыі права выхаду са складу СССР, рашэньне пра які можа прыняць сесія Вярхоўнага Савета рэспублікі ці рэспубліканскі рэферэндум.

3. Статус члена-заснавальніка ААН накладае на БССР абавязак захаваньня і ўмацаваньня суверэнітэту. У новай Канстытуцыі БССР неабходна раскрыць паняцьце суверэнітэту Рэспублікі і перагледзець артыкулы, што абмяжоўваюць яго ці яму пярэчаць.

Суверэнітэт мае на ўвазе незалежнасьць дзяржавы ў міжнародных зносінах. БССР павінна рэальна карыстацца сваім правам заключаць міжнародныя пагадненьні, мець пасольствы, консульствы, прадстаўніцтвы, карпункты газетаў, радыё, тэлебачаньня ў іншых краінах, саюзных рэспубліках, уваходзіць у міжнародныя арганізацыі, мець уласныя вайсковыя фарміраваньні, што існавалі ў 20-30 гады і права на якія было абвешчана ў папраўцы да Канстытуцыі рэспублікі, прынятай у час утварэньня ААН і зьнятай у 1978 годзе.

Для рэалізацыі аптымальнай эканамічнай і культурнай палітыкі БССР павінна рэальна выкарыстоўваць магчымасьці, якія ёй дае членства ў сьпецыялізаваных арганізацыях ААН. БССР як член ЮНЭСКО мае права весьці суверэнную культурную і адукацыйную палітыку. БССР як член Міжнароднага саюзу электрасувязі і Міжнароднай арганізацыі радыё і тэлебачаньня можа цалкам распараджацца сваімі тэле- і радыёканаламі. БССР як член Сусьветнага паштовага саюзу мае права выпускаць уласныя знакі паштовай аплаты. Членства ў ААН дае БССР права, калі гэтага запатрабуюць інтарэсы яе эканомікі, уступіць у Міжнародны валютны фонд і Міжнародны банк рэканструкцыі і разьвіцьця; непасрэдна ўступіць у Міжнародны Алімпійскі камітэт, у іншыя палітычныя, гаспадарчыя, навуковыя, экалагічныя, харытатыўныя, міратворчыя, маладзёжныя міжнародныя арганізацыі.

4. БНФ надае асаблівае значэньне набыцьцю аўтаноміі ці самастойнасьці масавымі грамадска-палітычнымі арганізацыямі БССР, што існуюць цяпер на правах рэгіянальных структураў адпаведных усесаюзных арганізацыяў.

5. БНФ лічыць, што БССР павінна замацаваць свой суверэнітэт Законам аб грамадзянстве БССР, які абараняў бы правы і інтарэсы пастаянных жыхароў Рэспублікі, незалежна ад іх нацыянальнай прыналежнасьці, рэгуляваў міграцыйныя працэсы з улікам эканамічных, сацыяльных, культурных патрэбаў і магчымасьцяў Беларусі, спрыяў тэрытарыяльнай аселасьці і духоўнаму адзінству нацыі. У аснову гэтага закону павінна быць пакладзена:

- прызнаньне грамадзянства БССР на падставе цэнзу аселасьці ў Рэспубліцы пры ўмове паступовага авалоданьня беларускай мовай;
- прызнаньне грамадзянамі БССР усіх людзей, якія да прыняцьця Закона аб грамадзянстве БССР пастаянна жылі на тэрыторыі Рэспублікі;
- права ўраджэнцаў Беларусі ды іхніх нашчадкаў свабодна вяртацца на Радзіму і атрымоўваць грамадзянства;
- абарона Рэспублікай сваіх грамадзянаў, што знаходзяцца за яе межамі;
- прызнаньне роўнасьці правоў грамадзянаў БССР і іншых жыхароў Рэспублікі ва ўсім, акрамя права выбіраць і быць выбраным у савецкія і дзяржаўныя органы Рэспублікі, атрымліваць дзяржаўную кватэру, набываць нерухомую маёмасьць. Асобы, што жывуць на тэрыторыі БССР, але не зьяўляюцца яе грамадзянамі, павінны карыстацца грамадзянскай дзеяздольнасьцю той рэспублікі, краіны, адкуль яны выехалі.

Дэмакратыя. Правы чалавека

1. Суверэнітэт дзяржавы грунтуецца на суверэнітэце народу -- вяршэнстве яго ў вырашэньні найважнейшых пытаньняў свайго жыцьця.

БНФ зыходзіць з пераемнасьці дэмакратычных традыцыяў на Беларусі -- Полацкага веча, Магдэбургскага права для гарадоў, статутаў Вялікага княства Літоўскага, паўстаньняў і рэвалюцыяў XIX і XX стагодзьдзяў.

БНФ бачыць гістарычную неабходнасьць у тым, каб забясьпечыць у БССР ажыцьцяўленьне народнага суверэнітэту, г.зн. фактычнай і юрыдычнай прыналежнасьці ўсёй дзяржаўнай улады народу, і разглядае гэта як сваю найважнейшую палітычную мэту. Адзіна канстытуцыйнай зьяўляецца ўлада Саветаў, якая атрымала паўнамоцтвы ад народу шляхам усеагульных, прамых, роўных, несфальсіфікаваных выбараў. Ніхто -- ні палітычныя партыі, ні грамадзянскія арганізацыі, ні асобы не маюць права гаварыць ад імя ўсяго народу без законных на тое паўнамоцтваў. Усякая дзейнасьць, якая вядзецца ад імя дзяржавы, павінна знаходзіцца пад пільным кантролем народных дэпутатаў.

БНФ выступае за найшырэйшае разьвіцьцё прамых формаў дэмакратыі, у тым ліку за актыўнае выкарыстаньне рэферэндуму (усенароднага галасаваньня). БНФ выступае за прыняцьце Закону аб рэферэндуме. Ролю рэгулятара дзейнасьці дзяржавы і стымулятара прагрэсіўнага разьвіцьця грамадства рэферэндум можа выконваць, калі будзе забясьпечана:

- права на скліканьне рэферэндуму кожнаму грамадзяніну Рэспублікі, які зьбярэ ў сваю падтрымку вызначаную законам колькасьць галасоў (подпісаў) надзеленых правам галасаваньня грамадзянаў Рэспублікі;
- забарона вынясеньня на рэферэндум тых праграмаў і законапраектаў, якія адмаўляюць ці абмяжоўваюць дэмакратычныя правы чалавека і грамадзяніна, прадугледжаныя Канстытуцыяй БССР і абвешчаныя ААН ва Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека. Закон аб рэферэндуме і зьмены ў ім павінны прымацца толькі на падставе вынікаў рэферэндуму.

2. БНФ выступае за поўную адпаведнасьць дзяржаўных органаў статусу агульнанароднай дзяржавы і лічыць, што гарантыяй гэтага зьяўляюцца:

- выбарнасьць на дзяржаўныя пасады;
- усеагульныя, прамыя, роўныя выбары (пры неабход-

/Працяг на стар. 4/

Матэрыялы да праекту Праграмы БНФ «Адраджэньне»

/Працяг са стар. 3/

насьці -- у некалькі тураў);
- роўныя правы для ўсіх працоўных калектываў і грамадскіх арганізацыяў (у тым ліку царквы), групаў грамадзянаў, асобных грамадзянаў на вылучэньне сваіх кандыдатаў; абвяшчэньне цяжкім злачынствам фальсіфікацыі на выбарах.

3. БНФ выступае за стварэньне прававой дзяржавы, у якой грамадзянін і дзяржава павінны несьці адказнасьць перад законам. Толькі Закон, які адлюстроўвае волю і інтарэсы народу, які прыняты народнымі дэпутатамі БССР пасьля належнага абмеркаваньня ці зацьверджаны народам Беларусі ў ходзе рэферэндуму, можа вызначаць прававы статус асобы, палітычных, грамадскіх і самадзейных арганізацыяў, кампетэнцыю дзяржаўных органаў і адказных асобаў. БНФ выступае за вяршэнства закону ва ўсіх сьферах жыцьця Рэспублікі. З гэтай мэтай БНФ лічыць неабходным:
- утварыць у БССР Канстытуцыйны суд, які б меў паўнамоцтвы для адмены любых нарматыўных актаў у выпадку неадпаведнасьці іх Канстытуцыі і Законам БССР. Калі, на думку Канстытуцыйнага суда, Канстытуцыі БССР не адпавядае рэспубліканскі ці саюзны закон, Канстытуцыйны суд павінен давесьці свой пункт гледжаньня да ведама Вярхоўнага Савета БССР, за якім застаецца апошняе слова;
- прыняць Закон БССР аб парадку распрацоўкі і зацьверджаньня законаў БССР і падзаконных актаў;
- прыняць Закон БССР аб дзяржаўнай службе, які б дакладна рэгуляваў дзейнасьць работнікаў дзяржапарату;
- забясьпечыць незалежнасьць суда як аднаго з цэнтральных элементаў дзяржаўнага механізму, нераспаўсюджаньне на суды партыйных указаньняў;
- прыняць Закон аб палітычных і грамадскіх арганізацыях, дзе вызначыць парадак іх рэгістрацыі, формы і метады дзейнасьці.

Вяршэнства права ў жыцьці грамадства прадугледжвае:
- адпаведнасьць прававых актаў нормам агульначалавечай маралі і Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека;
- неадкладнае скасаваньне ўсіх нарматыўных актаў і законаў, якія абмяжоўваюць канстытуцыйныя свабоды;
- права кожнага грамадзяніна Рэспублікі падаць у суд на любога адказнага работніка, арганізацыю, ведамства, якія парушылі закон.

4. БНФ лічыць, што ніякая палітычная арганізацыя ня мае права на манапольную палітычную ўладу ў дзяржаве. БНФ лічыць, што Камуністычная партыя павінна заваёўваць рэальны аўтарытэт у грамадстве пасьлядоўнай барацьбой за перабудову і дэмакратыю, а не замацаваным у гады застою шостым артыкулам Канстытуцыі лідэрствам.

5. БНФ канстатуе множнасьць сацыяльна-палітычных інтарэсаў розных групаў грамадства, поглядаў на шляхі сацыялістычнага будаўніцтва. Афармленьне выразных палітычных структураў: арганізацыяў, саюзаў, асацыяцыяў і г.д. -- носьбітаў гэтых поглядаў -- і адкрытая канструктыўная палеміка паміж імі, на думку БНФ -- неабходная ўмова сапраўды дэмакратычнага грамадскага ладу.

6. Разуменьне Беларускім Народным фронтам правоў чалавека і грамадзяніна зыходзіць з агульначалавечых прынцыпаў гуманізму, замацаваных у звычаёвым праве, міжнародных дэкларацыях, пратаколах і пактах, у Канстытуцыі БССР.

БНФ бачыць грамадзяніна Беларусі чалавекам вольным, сьвядомым, пазбаўленым страху перад сваволяй чыноўніка, з пачуцьцём уласнай годнасьці, гаспадаром на сваёй зямлі.

БНФ дамагаецца рэальных юрыдычных гарантыяў правоў і свабодаў асобы, дэклараваных адпаведнымі артыкуламі Канстытуцыі -- свабоды слова, друку, сходаў, мітынгаў, вулічных шэсьцяў і дэманстрацыяў, права аб'ядноўвацца ў грамадскія арганізацыі, свабоды веравызнаньня, недатыкальнасьці асобы, яе ўласнасьці і жытла, таямніцаў перапіскі, тэлефонных перагавораў і тэлеграфных паведамленьняў.

Права на мітынгі, сходы і дэманстрацыі, на свабоду друкаванага слова, на стварэньне грамадскіх арганізацыяў павінна ажыцьцяўляцца на падставе прынцыпу паведамленьня, а не дазволу. Адзінай падставай забароны грамадскіх арганізацыяў можа быць толькі антыканстытуцыйны характар іх дзейнасьці.

Кожная грамадская арганізацыя, калектыў або асобныя грамадзяне, што дзейнічаюць у межах законнасьці, павінны мець права выпускаць перыядычныя выданьні або іншую друкаваную прадукцыю, арандаваць тэле- і радыёканалы, што гарантавалася б свабодным доступам да друкарскай і памнажальнай тэхнікі, да тэле- і радыёвяшчальнай апаратуры.

БНФ патрабуе адмены папярэдняй цэнзуры. Аўтары павінны несьці адказнасьць за парушэньне закону аб друку, у якім трэба даць дакладны пералік усіх зьвестак, забароненых для друку, а таксама за прапаганду амаральнасьці, гвалту і варожасьці паміж людзьмі і народамі, за прыніжэньне чалавечай годнасьці.

Кожны грамадзянін павінен мець права пакідаць БССР і СССР на любы тэрмін і права бесьперашкодна вяртацца на Бацькаўшчыну, завязваць і падтрымліваць любыя формы прафесійных і сяброўскіх сувязяў з грамадзянамі ўсіх краінаў сьвету, калі толькі такія сувязі не пярэчаць заканадаўству.

БНФ выступае за ўтварэньне сьпецыяльнага органа Вярхоўнага Савета БССР -- Камітэта па справах грамадзянаў, які б узначальваў упаўнаважаны Вярхоўнага Савета БССР. Названы Камітэт павінен наладзіць парламенцкі кантроль за станам захаваньня правоў грамадзянаў ва ўсіх сьферах жыцьця Рэспублікі.

БНФ лічыць, што выбары судзьдзяў неабходна праводзіць прамым галасаваньнем, выступае за суд прысяжных, вылучаных з народу паводле прынцыпу выпадковасьці, з наступнай праверкай маральных якасьцяў. Неабходна падзяліць функцыі пракурорскага нагляду і дзяржаўнага абвінавачваньня. Кожны грамадзянін з моманту затрыманьня праваахоўнымі і сьледчымі органамі павінен мець права на адвакацкую дапамогу.

Павінен быць прыняты Закон аб інфармацыі, у адпаведнасьці зь якім кожная асоба мае права атрымліваць поўную інфармацыю пра дзейнасьць усіх дзяржаўных органаў і ўстановаў, а таксама знаёміцца з усімі матэрыяламі, сабранымі аб ёй дзяржаўнай установай, і абскардзіць дзеяньні апошняй у судзе, калі матэрыялы непраўдзівыя або сабраныя незаконным чынам.

Трэба прызнаць незаконнымі любыя формы перасьледу за перакананьні, заканадаўча ўзмацніць адказнасьць за прыніжэньне чалавечай годнасьці, за беспадстаўнае прыпісваньне грамадзянам і арганізацыям неўласьцівых ім поглядаў, перакананьняў і выказваньняў.

БНФ падтрымлівае праект зьмены Асноваў крымінальнага заканадаўства Саюзу ССР і саюзных рэспублік у частцы, дзе прадугледжана адмаўленьне ад перасьледу за дзеяньні, пералічаныя ў артыкулах 67 ("Антысавецкая агітацыя і прапаганда") і 168 ("Распаўсюджваньне заведама ілжывых вымыслаў, што зьнеслаўляюць савецкі дзяржаўны і грамадскі лад") цяперашняга Крымінальнага кодэксу БССР. Гэтыя артыкулы выкарыстоўваюцца для пакараньня людзей за рэалізацыю свайго права на свабоду здабываньня і пашырэньня інфармацыі.

БНФ лічыць мэтазгодным адмяніць пакараньне сьмерцю, устанавіўшы за асабліва жорсткія злачынствы супраць чалавечнасьці пажыцьцёвае зьняволеньне.

Ніводзін грамадзянін БССР ня можа быць прымусова вывезены або высланы за межы Рэспублікі. Нельга дапускаць на яе тэрыторыю для адбыцьця пакараньня асуджаных у іншых рэспубліках -- не грамадзянаў БССР. Папраўчыя ўстановы павінны рэальна спрыяць маральнай рэабілітацыі злачынцаў.

БНФ лічыць неабходным стварэньне пастаянных камісіяў Саветаў па кантролі за дзейнасьцю органаў МУС і КДБ.

Адзіная функцыя ўнутраных войскаў у БССР -- ахова месцаў зьняволеньня.

БНФ патрабуе стварэньня сьпецыяльнага структурнага падразьдзяленьня па барацьбе з арганізаванай злачыннасьцю (мафіяй, рэкетам і г.д.) і жорсткага кантролю Саветаў і іх пастаянных камісіяў за працай МУС у гэтым кірунку.

Неабходна асудзіць сталінізм, як антысацыялістычную і антычалавечую зьяву, прыняць закон аб нераспаўсюджваньні тэрміну даўнасьці на злачынствы сталіністаў згодна канвенцыі ААН ад 26 лістапада 1986 г., якая абвясьціла непрымяненьне тэрміну даўнасьці да злачынцаў, што ажыцьцяўлялі рэпрэсіі і генацыд; пазбавіць іх узнагародаў, персанальных пенсіяў і розных прывілеяў.

Неабходна правесьці поўную рэабілітацыю ўсіх пацярпелых у час сталінскіх беззаконьняў, кампенсаваць ім і іх сем'ям маральныя і матэрыяльныя страты, праводзіць у дачыненьні да іх спрыяльную сацыяльную палітыку, ушанаваць памяць бязьвінных ахвяраў.

Трэба стварыць усе ўмовы для вяртаньня на Бацькаўшчыну грамадзянаў БССР, калі-небудзь прымусова выселеных зь яе тэрыторыі; заахвочваць да вяртаньня грамадзянаў, якія пакінулі Беларусь па сацыяльных матывах.

БНФ лічыць, што ў інтарэсах гарманічнага разьвіцьця асобы і ўзаемадачыненьняў яе з грамадствам неабходна адмовіцца ў перспектыве ад абавязковай ваеннай службы, замяніўшы яе пастаянным і эфектыўным прафесійным войскам, служба ў якім павінна пачынацца пасьля дасягненьня асобай больш сталага, чым цяпер, узросту. З больш сталага ўзросту павінен адбывацца набор навабранцаў на абавязковую вайсковую службу.

БНФ выступае за замену вайсковай службы працоўнай павіннасьцю для людзей, якія з маральна-этычных прынцыпаў ня могуць служыць у войску. Грамадзяне БССР павінны мець права па жаданьні праходзіць вайсковую службу на тэрыторыі сваёй Рэспублікі. Перыядычнасьць вайсковай перападрыхтоўкі павінна падлягаць прынцыпам публічнасьці і загадзя абвяшчацца грамадзянам і прадпрыемствам.

БНФ патрабуе апублікаваньня на беларускай мове масавым тыражом усіх міжнародных дакументаў аб правах чалавека, падпісаных урадам БССР.

БНФ дамагаецца прызнаньня заканадаўчай ініцыятывы для грамадскіх арганізацыйяў, у тым ліку самога БНФ, і для групаў грамадзян.

Этыка і маральнасьць

Дасягненьні сацыяльнага прагрэсу і дэмакратыі нагчымыя і маюць сэнс пры ўмове высокай маральнасьці грамадства і кожнага чалавека.

Часы панаваньня дзяржаўна ўзаконенага амаралізму спустошылі людскія душы, пазбаўлялі іх пачуцьця чалавечай і нацыянальнай годнасьці, пачуцьця адказнасьці за свой час і свой народ. Сталінска-брэжнеўскі казарменны сацыялізм пакінуў нам у спадчыну маральна-этычны крызіс грамадства. Абясцэніліся агульначалавечыя гуманістычныя каштоўнасьці, спрадвечныя нормы быцьця: пачуцьцё любові да бліжняга і ўсяго жывога на Зямлі, пашаны да бацькоў і старэйшых, да жанчыны, беражлівыя і годныя адносіны да дзіцяці, пачуцьцё сумленьня і дабра, граху і пакаяньня, міласэрнасьці. Бальшавіцкая псеўдарэвалюцыйная канцэпцыя "класавага падыходу" да гэтых вартасьцяў нішчыла іх зьмест і чалавечнасьць.

У выніку панаваньня бюракратыі над гэтак званай "агульнанароднай уласнасьцю" гублялася павага да сумленнай працы, любоў да зямлі, разбуралася пачуцьцё аселасьці, духоўнай повязі з роднымі мясьцінамі. Парушылася трываласьць сямейнага агменю. Атрафіраваліся або напоўніліся фальшывым ідэалагізаваным зьместам такія сацыяльныя паняцьці, як салідарнасьць, еднасьць, ініцыятыўнасьць. Працьвітае, становіцца звыклым эгаізм, абыякавасьць, безгаспадарчасьць, гультайства. Пашыраюцца сацыяльныя хваробы -- злачыннасьць, п'янства, наркаманія, прастытуцыя, бадзяжніцтва, брыдкаслоўе.

/Працяг на стар. 5/

Матэрыялы да праекту Праграмы БНФ «Адраджэньне»

/Працяг са стар. 4/

Ваяўнічы, вульгарны атэізм пазбавіў грамадства ачышчальнага маральнага ўзьдзеяньня з боку царквы.

Выйсьце з духоўнага крызісу — у маральным адраджэньні грамадства і кожнага чалавека, усьведамленьне вечнай каштоўнасьці прыроды, працы, чалавека.

1. БНФ "Адраджэньне" ўсёй сваёй дзейнасьцю будзе сьцьвярджаць гуманістычную мараль, духоўную свабоду, добрую волю, справядлівасьць, сумленнасьць і сумленьне, абсалютную каштоўнасьць асобы і жыцьця, спагаду да чалавека.

Аднаўленьне маральных адносінаў у сям'і і ў грамадстве, у палітыцы, дзяржаўным кіраваньні, вытворчасьці — гарантыя міру, сацыяльнага прагрэсу, экалагічнай раўнавагі.

Маральна-гуманістычныя крытэрыі павінны стаць галоўнымі ў ацэнцы эканамічнай, палітычнай, сацыяльнай і культурнай дзейнасьці грамадства, кожнага грамадзяніна. Мэтай прагрэсу можа быць толькі чалавек. БНФ рашуча адкідае погляд на чалавека як на сродак дасягненьня эканамічных або палітычных мэтаў, уласьцівы камандава-адміністрацыйнай сістэме і яе палітычнаму ядру — бюракратыі. Асновай чалавечых узаемаадносінаў павінен быць маральны імператыў: рабі іншым так, як хацеў бы, каб рабілі табе. Гуманістычная мараль мусіць быць духоўнай падставай унутранай і міжнароднай палітыкі ўрадаў БССР і СССР.

2. БНФ бачыць выйсьце з маральна-духоўнага крызісу ў апоры на гістарычны, этычны, гаспадарчы вопыт нашага народу, у звароце да традыцыйных народных духоўных каштоўнасьцяў. БНФ будзе клапаціцца, каб шматвяковыя духоўныя здабыткі нацыі і чалавецтва сталі рэальным зьместам жыцьця кожнага грамадзяніна Рэспублікі.

Неабходна пераарыентаваць грамадскія, дзяржаўныя, навукова-дасьледчыя, творчыя арганізацыі і ўстановы, усю сістэму народнай адукацыі на ўсьведамленьне вышэйшай маралі, духоўнасьці і прыгажосьці на ўсьведамленьне вышэйшасьці маралі, духоўнасьці і прыгажосьці над утылітарна-прагматычнымі, ведамаснымі, вузкапалітычнымі інтарэсамі.

Мы ўсе павінны ўсьвядоміць унікальную духоўную, маральную і эстэтычную каштоўнасьць прыроды, непарушанага навакольнага асяродзьдзя, арганічную і непарыўную ўзаемазалежнасьць яго стану і духоўнага ды фізічнага здароўя чалавека і грамадства.

Беларусь бачыцца нам узорам захаваньня пашаны да памяці продкаў, да роднае зямлі, да народных традыцыяў. Вернасьць роднай мове і адраджэньне нацыянальнай годнасьці дапаможа нам пераадолець грамадскі нігілізм, пабытовы цынізм. Беларусь адродзіцца да жыцьця, асьветленага высокімі ідэаламі дабра і справядлівасьці.

Рэлігія і грамадства

Для Беларусі традыцыйна, на працягу ўсёй яе гісторыі была ўласьцівая верацярпімасьць, павага да рэлігійных перакананьняў людзей. У сярэднявеччы тут суіснавалі праваслаўная, каталіцкая, пратэстанцкая канфесіі, а таксама нехрысьціянскія вызнаньні. Уніяцтва, утворанае ў канцы XVI ст. як паяднаньне праваслаўя і каталіцызму, на працягу XVII-XVIII ст. зрабілася самым масавым на Беларусі веравызнаньнем, пасьлядоўна карысталася ў набажэнстве беларускай мовай і было забаронена царскімі ўладамі ў першай палове XIX ст. У гісторыі праваслаўя і каталіцызму таксама былі перыяды звароту да беларускай мовы, але гэтыя канфесіі ў розныя часы зьяўляліся і прыладай русіфікацыі або паланізацыі беларусаў. У выніку пэўная частка беларусаў-католікоў стала лічыць сябе палякамі, а многія праваслаўныя беларусы называюць сваю веру "рускай".

1. БНФ "Адраджэньне" прызнае важную ролю рэлігіі ў маральным ачышчэньні грамадства, у разьвіцьці духоўнай культуры, у выхаваньні чалавека.

Зыходзячы з гэтага, БНФ выступае за рэальную свабоду веравызнаньня і рэлігійнай дзейнасьці грамадзянаў Беларусі, за нармалізацыю становішча рэлігіі ў Рэспубліцы. Дзяржава, а таксама грамадскія, гаспадарчыя і іншыя арганізацыі ня могуць умешвацца ў рэлігійныя справы, якія павінны весьціся паводле ўнутраных канфесійных устанаўленьняў.

БНФ лічыць, што Закон СССР "Аб рэлігійных аб'яднаньнях", прыняты ў 1929 годзе, зьяўляецца грубым парушэньнем ленінскага Дэкрэта 1918 года аб аддзяленьні царквы ад дзяржавы. Закон замацаваў поўную залежнасьць царквы ад дзяржаўнай улады. Канстытуцыя 1936 года істотна абмежавала правы веручых. Гэтыя абмежаваньні захаваныя і ў Канстытуцыі СССР 1977 г.

Неабходна аднавіць раўнапраўе веручых і няверучых, абвешчанае ў першай Савецкай Канстытуцыі 1918 года і скасаванае ў перыяд сталінізму.

Веручыя ў БССР павінны мець права жыць і дзейнічаць паводле патрабаваньняў і запаведзяў сваёй рэлігіі, прызнаных гісторыяй і грамадствам.

2. БНФ прапануе зьмяніць рэдакцыю 50-га артыкула Канстытуцыі СССР такім чынам, каб замацаваць роўныя правы веручых і іншых грамадзянаў і аддзяліць атэістычную прапаганду ад дзяржавы.

3. БНФ выступае за распрацоўку, шырокае і дастатковае па часе грамадскае абмеркаваньне Закону аб свабодзе сумленьня, дзе павінны быць прадугледжаны наступныя палажэньні:

- спыненьне дзяржаўнага фінансаваньня атэістычных выданьняў, дасьледаваньняў і прапаганды. Атэістычная праца і агітацыя не павінна аплочвацца сродкамі веручых;
- вызваленьне ад вайсковай службы тых асобаў, рэлігійныя перакананьні якіх не дазваляюць выконваць такія абавязкі. У гэтых выпадках неабходна прадугледзець замену вайсковай службы адпаведнымі формамі працоўнай павіннасьці (гл. пра гэта ў разьдзеле "Дэмакратыя. Правы Чалавека" Матэрыялаў да праекту Праграмы БНФ).

4. БНФ лічыць, што царква павінна мець рэальны юрыдычны статус і рэальныя правы юрыдычнай асобы. Дзеля гэтага павінны быць зьнятыя ўсе існуючыя процііпраўныя абмежаваньні.

Павінна быць зьнятае абмежаваньне дзейнасьці цэркваў толькі "адпраўленьнем" культу. Царква як рэлігійна-грамадская арганізацыя павінна мець права на грамадскую дзейнасьць, прадугледжаную патрабаваньнямі вызнаванай веры і не супярэчную Канстытуцыі Рэспублікі: прапаведніцтва, навучаньне веры дарослых і дзяцей на семінарах, курсах, у рэлігійных школах, ажыцьцяўленьне місіі міласэрнасьці (стварэньне шпіталяў, таварыстваў міласэрнасьці, цьвярозасьці, службаў сацыяльнай узаемадапамогі).

5. На думку БНФ, царква павінна валодаць правам свабодна ажыцьцяўляць сваю асьветніцкую і культурную функцыю, распаўсюджваць інфармацыю. Для гэтага канфесіі павінны мець свае друкарні, права выпуску рэлігійнай, мастацкай, грамадска-палітычнай літаратуры і перыёдыкі ў неабходнай колькасьці.

6. БНФ лічыць недапушчальным і антыдэмакратычным замацаваны ў заканадаўстве дазвальны характар рэгістрацыі рэлігійных аб'яднаньняў. Рэгістрацыя павінна стаць толькі формай уліку і прызнаньня рэлігійных арганізацыяў, якія ўтварыліся явачным парадкам. (Гэта не датычыць веравызнаньняў, абрады якіх супярэчаць нормам агульначалавечай маралі).

Пры такім падыходзе адпадае неабходнасьць у існаваньні Савета па справах рэлігіяў пры Савеце Міністраў СССР і інстытута яго ўпаўнаважаных. Усімі пытаньнямі ўзаемаадносінаў царквы і дзяржавы павінны займацца Саветы народных дэпутатаў. Мэтазгодна ўтварыць Пастаянную камісію Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР па рэлігіі для каардынацыі дзейнасьці Саветаў.

7. Усьведамляючы важнае пазітыўнае значэньне ў жыцьці Рэспублікі ўсіх веравызнаньняў, распаўсюджаных на яе тэрыторыі, БНФ лічыць пажаданым падвышэньне статусу іх беларускіх тэрытарыяльных падразьдзяленьняў, а менавіта:

- пераўтварэньне Мінскай і Беларускай епархіі Рускай праваслаўнай царквы ў Беларускі Экзархат Рускай Праваслаўнай царквы з аднаўленай колькасьцю епархіяў — у мэтах набыцьця праваслаўнай царквой Беларусі большай самастойнасьці;
- утварэньне Беларускага каталіцкага біскупства, неадкладнае ўпарадкаваньне касьцёльна-адміністрацыйнай структуры Беларускага Каталіцкага Касьцёла з аднаўленьнем неабходнай колькасьці дыяцэзіяў і храмаў;
- стварэньне адміністрацыйна-духоўных цэнтраў усіх хрысьціянскіх пратэстанцкіх і нехрысьціянскіх веравызнаньняў.

8. БНФ выступае за грамадска-нацыянальнае адзінства ўсіх веручых і няверучых на Беларусі, лічыць патрэбным паступовы пераход набажэнства хрысьціянскіх рэлігійных арганізацыяў, якія аб'ядноўваць пераважна беларусаў, на беларускую мову. БНФ выказваецца за адкрыцьцё на Беларусі беларускамоўных духоўных акадэміяў і семінарыяў, пераклад Бібліі, рэлігійнай літаратуры, слугэбнікаў і г.д. на сучасную беларускую мову, іх выданьне.

9. БНФ лічыць асноўнымі ўмовамі нармалізацыі рэлігійнага жыцьця ў Рэспубліцы неадкладнае вяртаньне веручым па іх патрабаваньні зачыненых храмаў, кампенсацыю дзяржавай стратаў, нанесеных рэлігійным арганізацыям у выніку разбурэньня храмаў, рэквізіцыю каштоўнасьцяў і г.д.

10. БНФ выступае за абвяшчэньне праваслаўных і каталіцкіх Калядаў выхаднымі днямі.

Рэлігійныя аб'яднаньні павінны мець права будаваць новыя храмы і малельныя дамы, а канфесіі - будаваць кляштары, дабрачынныя дамы, прытулкі для старых і інвалідаў і г.д.

Нацыянальнае пытаньне

БНФ "Адраджэньне" зыходзіць з прызнаньня таго, што прагрэс чалавецтва магчымы толькі ў шматстайнасьці народаў. Непаўторнасьць псіхалогіі, культуры і гістарычнага шляху кожнага народу існуе аб'ектыўна і зьяўляецца неадлучнай часткай сусьветнай цывілізацыі. Уніфікацыя нацыянальных культураў, асіміляцыя нацыянальных арганізмаў, духоўнае ўтрыманства адной нацыі за кошт другой — тупіковы шлях, які вядзе да зьбядненьня і дэградацыі чалавецтва.

1. БНФ адстойвае правы кожнай нацыі і народнасьці на этнічнае і культурнае самазахаваньне, існаваньне і разьвіцьцё ў неабмежаванай гістарычнай перспектыве.

БНФ адмаўляе вульгарызатарскую трактоўку гіпотэзы аб адміраньні нацыяў як праграмы ці дырэктывы з магчымасьцю "датэрміновай рэалізацыі". Гісторыя паказала, што такая трактоўка вядзе да валявога, гвалтоўнага ўмяшаньня ў нацыянальныя працэсы дзеля антыгуманных палітычных мэтаў. "Навуковай базай" бюракратычнага цэнтралізму ў нацыянальным пытаньні зрабілася сталінская канцэпцыя "зьліцьця моваў і нацыяў". Дактрына "новай гістарычнай супольнасьці — савецкага народу", якая паўстала ў застойныя часы, выкарыстоўваецца бюракратыяй для тэарэтычнага абгрунтаваньня дэнацыяналізацыі. Гэтыя тэорыі пазбаўляюць нацыі права на гістарычны аптымізм, сеюць горыч, расчараваньне, няверу ў будучыню.

2. Працэсы дэнацыяналізацыі, вынішчэньне нацыянальнай годнасьці, насаджэньне нацыянальнага нігілізму нельга лічыць праявамі інтэрнацыяналізму, бо інтэрнацыянальнае не існуе па-за нацыянальным. Бюракратыя сьпекулюе гэтымі паняцьцямі, палохаючы людзей жупелам "нацыяналізму", выстаўляючы сябе абаронцам інтэрнацыяналізму.

/Працяг на стар. 6/

Матэрыялы да праекту Праграмы БНФ «Адраджэньне»

/Працяг са стар. 5/

Аднак сапраўдны інтэрнацыяналізм -- гэта перш за ўсё безумоўнае прызнаньне права кожнага народу на самавызначэньне, на свабоднае і суверэннае разьвіцьцё. Абарона сваіх нацыянальных каштоўнасьцяў ад зьнікненьня, вынішчэньня і прыніжэньня ёсьць патрыятычны і інтэрнацыянальны абавязак кожнага грамадзяніна. Нацыяналізм, шавінізм грунтуюцца не на абароне годнасьці, культуры, мовы ўласнага народу, а на зьнявазе іншых народаў. Бюракратычны "інтэрнацыяналізм" на справе абсалютна шавіністычны: прыватная ўласнасьць бюракратыі -- дзяржава, таму апаратныя інтарэсы бюракратыі заўсёды стаяць вышэй за інтарэсы кожнай нацыі, а значыць, і ўсіх нацыяў разам.

Найвышэйшая мэта бюракратыі ў вырашэньні нацыянальнага пытаньня -- дэнацыяналізацыя, бо пазбаўленымі сьвядомасьці народамі лягчэй маніпуляваць. Пагражаючы зрабіць усе нацыі рускамоўнымі, нацыямі без уласных моваў, бюракратыя пагражае тым самым зрабіць рускую мову безнацыянальнай, дэнацыяналізаваць і рускі народ.

3. БНФ характарызуе цяперашняе становішча як стан сьмяротна небясьпечнага крызісу беларускай нацыі. Сёньня нацыя разьяднаная і амаль безабаронная перад бюракратычнай сваволяй. Яе перастаюць злучаць традыцыйныя культурныя і маральныя прыярытэты, перастае гуртаваць мова і клопат пра персьпектыву. Нацыя без сьвядомасьці становіцца "насельніцтвам", траціць здольнасьць ствараць каштоўнасьці і папаўняць імі скарбніцу сусьветнай культуры, а тым больш тварыць і ўмацоўваць дэмакратычныя вартасьці.

Прычыны гэтага стану -- мэтанакіраваная палітыка вынішчэньня беларускай нацыянальнай сьвядомасьці, якую шмат гадоў вялі царскі рэжым, польскія шавіністы і сталінская таталітарная машына. Беларуская нацыя аказалася здольнай да магутнага адраджэньня 1905--1930 гадоў. Уздым культуры і грамадскай актыўнасьці 20-х гадоў быў, акрамя сацыяльнага фактару, выкліканы і тым, што раней прыгнечанае і неўсьвядомленае нацыянальнае пачуцьцё мільёнаў беларусаў набыло магчымасьць самарэалізацыі. (Гэта, дарэчы, не замінала росквіту культуры нацыянальных меншасьцяў Беларусі.) Таталітарны рэжым фізічна і маральна зьнішчыў тых, хто распачынаў беларускае Адраджэньне -- выдатных дзеячоў культуры, навукі, палітыкі -- і прышчапіў большасьці народу страх перад усялякімі праявамі нацыянальнай сьвядомасьці. Пры гэтым жорстка пацярпелі ўсе нацыянальныя меншасьці Рэспублікі. Сваю даніну ўзяла зь Беларусі вайна.

Таталітарны цэнтралізм, сталінісцкая "інтэрнацыяналізацыя" прывялі да дэфармацыяў у духоўнай сьферы народаў, у тым ліку беларускага. Пашырыўся нацыянальны нігілізм -- дэгуманізацыя асобы і грамадства, якая выяўляецца ў амаль поўным адрыве ад традыцыяў, культуры, мовы свайго народу, у зьнявазьлівым стаўленьні да іх. Дэнацыяналізаваная, заражаная нацыянальным нігілізмам маса кіруецца спажывецкімі інтарэсамі, жыве сёньняшнім днём і ня ў стане згуртавацца дзеля вырашэньня гістарычных задачаў.

БНФ лічыць, што пабудова дэмакратычнага, эканамічна разьвітага, культурнага грамадства ў Рэспубліцы немагчымая без пераадоленьня нацыянальнага нігілізму, без самаўсьведамленьня і кансалідацыі беларускай нацыі.

4. Кіруючыся прызнаным ў супольнасьці народаў правам кожнай нацыі на самавызначэньне і самастойнае разьвіцьцё свайго грамадства, культуры і мовы і прызнаючы той факт, што ў адпаведны гістарычны перыяд па віне экспансіяністцкай палітыкі польскай і рускай дзяржаваў беларусы былі пазбаўлены магчымасьці захоўваць і разьвіваць уласную нацыянальную дзяржаўнасьць, БНФ лічыць, што адзіным выйсьцем для адраджэньня нацыянальнай культуры і мовы зьяўляецца забесьпячэньне прынцыпу "кампенсацыі", г.зн. ажыцьцяўленьне ленінскага патрабаваньня такой "няроўнасьці" ў адносінах да "вялікай" нацыі, што гарантуе фактычную роўнасьць нацыі "малой", іншымі словамі -- дзяржаўная ахова культуры і мовы карэннага насельніцтва адпаведнымі законамі.

5. Ставячы перад сабою мэту нацыянальнага адраджэньня Беларусі, Народны фронт разьлічвае на зразуменьне ўсімі народамі справядлівых памкненьняў беларусаў.

Беларусь -- краіна традыцыйнай цярпімасьці да мовы, звычаяў, рэлігіі кожнага чалавека. Выступаючы за непарушнасьць гэтай народнай традыцыі, БНФ разам з тым адзначае, што беларусы зьяўляюцца карэннай нацыяй БССР, бо жывуць на сваёй этнічнай і гістарычнай Радзіме. Тут і толькі тут можа поўна і плённа рэалізавацца духоўны і культурны патэнцыял беларусаў.

Паразуменьне паміж усімі насельнікамі Рэспублікі павінна грунтавацца, з аднаго боку, на прызнаньні прадстаўнікамі іншых нацыянальнасьцяў суверэннага права беларускага народу мець дзяржаўнасьць, бараніць сваю нацыянальную самабытнасьць і забясьпечыць сабе на ўласнай радзіме персьпектыву разьвіцьця, а з другога боку -- на прызнаньні карэннай нацыяй натуральнага права меншасьцяў захоўваць сваю нацыянальную тоеснасьць і разьвіваць культуру. На погляд БНФ, прынцып нацыянальна-культурнай аўтаноміі, які прадугледжвае паўнапраўнасьць, самастойнасьць, ініцыятыву нацыянальных меншасьцяў у гэтай справе, адпавядаў бы іхнім інтарэсам.

БНФ вітае праявы нацыянальнай сьвядомасьці прадстаўнікоў кожнай меншасьці -- рускіх, этнічных палякаў, украінцаў, яўрэяў, татараў, літоўцаў і інш., падтрымлівае іхняе імкненьне захоўваць, разьвіваць і перадаваць нашчадкам родную мову, культуру, традыцыі пры ўмове ўсьведамленьня імі свайго статусу меншасьці, іх павагі да суверэнных правоў, мовы і культуры карэннай нацыі БССР.

БНФ лічыць, што рост патрыятычнай самасьвядомасьці беларусаў прыводзіць да лепшага разуменьня імі нацыянальна-культурных памкненьняў іншых народаў. Нацыянальнае адраджэньне Беларусі ёсьць, такім чынам, ня толькі адраджэньне беларускай нацыі. Гэта і адраджэньне права нацыянальных меншасьцяў на нацыянальна-культурную аўтаномію ў межах БССР.

6. БНФ лічыць фізічную і маральную аселасьць нацыі зарукай яе духоўнага здароўя і эканамічнага дабрабыту. Міграцыйныя працэсы, зьвязаныя зь бескантрольным, без уліку кроўных інтарэсаў рэспублік, гаспадараньнем на нацыянальных тэрыторыях саюзных ведамстваў і міністэрстваў, дэстабілізуюць нацыянальнае і сацыяльнае жыцьцё рэспублік. Узьнікла і ўмацавалася тэндэнцыя да сталага памяншэньня ўдзельнай вагі беларусаў у насельніцтве БССР, да ператварэньня іх у некаторых рэгіёнах Беларусі ў нацыянальную меншасьць. Кіруючыся клопатам пра будучыню карэннай нацыі і ўсяго насельніцтва Беларусі, БНФ выступае супраць:

- будаўніцтва на тэрыторыі БССР прадпрыемстваў без уліку наяўнасьці ў Рэспубліцы патрэбных для іх працоўных рэсурсаў; вярбоўкі працоўнай сілы з-за межаў Рэспублікі для прадпрыемстваў БССР;
- эканамічна і сацыяльна не абгрунтаваных аргнабораў на працу і сталае жыхарства за межамі Рэспублікі жыхароў БССР;
- беспадстаўнай міжнацыянальнай кадравай ратацыі, механічнага зьмешваньня нацыянальна-культурных каштоўнасьцяў і традыцыяў. БНФ выступае за вяртаньне суайчыньнікаў, калі яны пажадаюць, на Беларусь з прадастаўленьнем працы і жытла.

7. БНФ выступае супраць абвяшчэньня якіх бы ні было нацыяў адзінымі носьбітамі "сапраўднага інтэрнацыяналізму" і іншых спробаў узьвелічэньня пэўнай нацыі коштам іншых, супроць прыніжэньня нацыяў, распальваньня міжнацыянальнай варожасьці. БНФ рашуча бароніць нацыянальную годнасьць любога грамадзяніна БССР.

8. БНФ лічыць, што АН БССР, іншыя навуковадасьледчыя ўстановы Беларусі павінны распрацаваць доўгатэрміновую комплексную праграму "Нацыі і нацыянальныя адносіны ў БССР", у якой трэба прадугледзець:

- вывучэньне нацыянальнага асьпекту ўсіх дэмаграфічных працэсаў у Рэспубліцы;
- публікацыю дэмаграфічнай статыстыкі, якая датычыцца нацыянальных адносінаў;
- абгрунтаваньне канкрэтных прапановаў, накіраваных на гарманізацыю нацыянальных узаемаадносінаў у БССР;
- дасьледаваньне эканамічных, сацыяльна-палітычных і культурных фактараў, якія садзейнічаюць або, наадварот, перашкаджаюць адраджэньню беларускага народу, яго нацыянальных культурных каштоўнасьцяў.

Мова

Лёс мовы -- гэта і лёс народу. Беларусь стала першай рэспублікай, у якой узьнікла небясьпека ператварэньня мовы жывога народу ў мёртвую мову. Паколькі мова -- гэта аснова культуры народу, яго кансалідацыі, гарантыя яго існаваньня, значыць, перад пагрозай апынулася і беларуская нацыя. Гэта заканамерны і канчатковы вынік абавязковага масавага дзьвюхмоўя, вядучая роля ў якім належыць ня роднай мове.

Намаганьнямі бюракратыі, якая бачыла і бачыць у СССР не саюз суверэнных і раўнапраўных дзяржаваў, а ўнітарную дзяржаву з умоўным падзелам тэрыторыі па нацыянальных прыкметах насельніцтва, руская мова фактычна ператворана з мовы-пасрэдніка ў агульнадзяржаўную мову СССР. Замест дапаможнага сродку міжнацыянальных зносінаў яна стала галоўным канкурэнтам іншых нацыянальных моваў.

БНФ лічыць антынавуковым тэзіс аб прагрэсіўнасьці і неабходнасьці гэтак званага агульнанароднага нацыянальна-рускага дзьвюхмоўя. Гэты тэзіс вынайдзены бюракратыяй у гады застою, каб апраўдаць выцясьненьне беларускай мовы, як і іншых нацыянальных моваў, з усіх сьфераў ужытку. Як паказвае гісторыя, цэлы народ, кожны яго прадстаўнік ня можа быць дзьвюхмоўны колькі-небудзь працяглы час. Такое дзьвюхмоўе -- няўстойлівая сістэма, схільная да самаразбурэньня. Родная мова, ня маючы нармальных умоваў для разьвіцьця, паступова зьнікае, а набытая замест яе іншая мова становіцца зьбедненай і штампаванай. Вынікам моўнай палітыкі бюракратыі ў Рэспубліцы стала паўмоўе -- стан, пры якім чалавек не валодае належным чынам ніводнай з моваў і асуджаны на інтэлектуальную, культурную абмежаванасьць і грамадзянскую пасіўнасьць. Таму абарона беларускай мовы сілай дзяржаўных законаў павінна быць адной з функцыяў беларускай нацыянальнай дзяржавы.

Справа сумленьня і патрыятычнага абавязку кожнага беларуса -- валодаць роднаю мовай, шанаваць і вывучаць яе, карыстацца ёю ў штодзённым жыцьці.

1. БНФ "Адраджэньне" лічыць наданьне беларускай мове статусу адзінай дзяржаўнай мовы БССР справай неадкладнай і разглядае гэта як неабходную ахоўную меру, праз якую карэнная нацыя Рэспублікі можа рэалізаваць сваё права на самазахаваньне.

Народны фронт лічыць, што закон аб дзяржаўнасьці беларускай мовы павінен прадугледжваць:

- наданьне беларускай мове (на працягу вызначанага законам тэрміну) функцыяў рабочай мовы ва ўсіх установах, ведамствах, грамадска-палітычных арганізацыях Рэспублікі. Супрацоўнікі дзяржаўных установаў і сьферы абслугі павінны валодаць беларускай, а таксама рускай мовай і даваць адказы на той мове, на якой да іх зьвяртаюцца;
- выданьне на беларускай мове ўсіх рэспубліканскіх газетаў і часопісаў па ўсіх галінах грамадскага жыцьця, культуры, навукі, гаспадаркі (некаторыя зь іх могуць выдавацца на некалькіх мовах), усіх раённых і шматтыражных газетаў;
- па-беларуску павінны весьціся перадачы праграмаў Беларускага радыё і тэлебачаньня (акрамя праграмаў для нацыянальных меншасьцяў);

/Працяг на стар. 6/

/Працяг са стар. 6/

- навучаньне на беларускай мове ў пераважнай большасьці вышэйшых, сярэдніх і сярэдніх сьпецыяльных навучальных установаў Рэспублікі (з арганізацыяй пры іх падрыхтоўчых курсаў беларускай мовы для прадстаўнікоў іншых нацыянальнасьцяў);
- гарантыі захаваньня і разьвіцьця моваў нацыянальных меншасьцяў Рэспублікі, г.зн. рэальную магчымасьць выхоўваць і навучаць дзяцей на роднай мове (з абавязковым вывучэньнем у школах беларускай мовы), мець перыядычныя выданьні, тэле- і радыёперадачы, тэатры, музеі, наладжваць іншую дзейнасьць, прадугледжаную статусам нацыянальна-культурнай аўтаноміі.

2. БНФ лічыць, што беларуская дзяржава павінна клапаціцца пра захаваньне роднай мовы беларусамі за межамі БССР.

3. Рэалістычна ацэньваючы сучасную моўную сітуацыю ў Рэспубліцы, БНФ лічыць, што практычная рэалізацыя Закону аб дзяржаўнай мове БССР патрабуе адносна працяглага часу. Пасьля прыняцьця Закону пачынаць трэба з забесьпячэньня фактыч і роўнасьці беларускай і рускай моваў ва ўсіх сьферах ужываньня, г.зн. беларуска-рускага дзьвюхмоўя з прыярытэтам для роднай мовы карэннага народу. Гэты прыярытэт павінен кампенсаваць цяперашняе сацыяльнае нераўнапраўе моваў.

Для вырашэньня гэтых -- першачарговых -- задачаў БНФ лічыць неабходным:
- апублікаваць у рэспубліканскім друку для шырокага абмеркаваньня праграму "Адраджэньне беларускай мовы", распрацаваную Моўнай камісіяй Беларускага фонду культуры;
- стварыць дзяржаўны орган аховы беларускай мовы;
- стварыць Таварыства беларускай мовы з мэтай аб'яднаньня грамадскіх сілаў дзеля абароны, захаваньня і разьвіцьця беларускай мовы;
- стварыць Таварыства беларускай школы дзеля рэальнага ўдзелу і кантролю грамадскасьці ў справе стварэньня нацыянальнай сістэмы асьветы;
- тэрмінова арганізаваць курсы беларускай мовы для ўсіх работнікаў дзяржаўнага апарату, адукацыі, навукі, культуры і сьферы абслугі (з наступнай атэстацыяй);
- тэрмінова арганізаваць беларускамоўнае выкладаньне ва ўніверсітэтах, у педінстытутах, іншых гуманітарных ВНУ, увесьці ў гэтых ВНУ ўступны экзамен па беларускай мове; у іншых ВНУ стварыць беларускамоўныя патокі і курсы беларускай мовы; арганізаваць выданьне тэрміналагічных руска-беларускіх слоўнікаў для ўсіх тыпаў ВНУ;
- адмовіцца ад бесьперсьпектыўнай практыкі стварэньня паасобных беларускіх класаў, аднавіць зачыненыя ў мінулыя дзесяцігодзьдзі ў гарадах і вёсках беларускія школы;
- улічваючы, што цяпер ва ўсіх школах Рэспублікі вучацца пераважна беларусы, увесьці ў школах з рускай мовай навучаньня выкладаньне беларускай мовы з і-га класа, ураўнаць у іх колькасьць гадзінаў на вывучэньне рускай і беларускай моваў, ураўнаць заробкі настаўнікаў беларускай і рускай моваў;
- перавесьці на беларускую мову візуальную і гукавую інфармацыю ў транспарце, гандлі, у гарадах, вёсках, на дарогах;
- ажыцьцявіць іншыя неадкладныя захады для пашырэньня сьферы ўжытку беларускай мовы;
- разгледзець праважернасьць Пастановы СНК БССР "Аб рэформе беларускага правапісу" ад 1933 года. Правесьці шырокае публічнае абмеркаваньне і рэспубліканскую навуковую канферэнцыю з мэтай выпрацоўкі аптымальнага правапісу.

4. БНФ лічыць, што ў цяперашніх умовах увядзеньне поўнага гаспадарчага разьліку ў выдавецкай справе ня зьменіць яе арыентацыі на рускамоўную кнігу. Выдавецтвы Рэспублікі павінны атрымліваць датацыю, каб паступова нарошчваць тыражы масавых выданьняў на беларускай мове.

5. БНФ зыходзіць з таго, што беларуская літаратурная мова па-ранейшаму ўзбагачаецца пераважна з народных гаворак -- скарбу беларускай і сусьветнай культуры -- і выступае за захаваньне традыцыйных дыялектаў беларускай мовы, падтрымку народнай творчасьці і пісьменства на іх.

6. БНФ канстатуе, што руская мова ў СССР адыгрывае ролю мовы міжрэспубліканскіх зносінаў, адзначае важную ролю англійскай і іншых найбольш распаўсюджаных у сьвеце моваў і выступае за стварэньне жыхарам Рэспублікі ўмоваў для дасканалага валоданьня гэтымі мовамі, а таксама мовамі суседніх народаў.

Культура

БНФ "Адраджэньне" лічыць, што існаваньне чалавецтва ў шматфарбнасьці нацыяў немагчымае без свабоднай духоўнай і інтэлектуальнай творчасьці, духоўнага ўдасканаленьня кожнага чалавека, аховы каштоўнасьцяў мінуўшчыны і культурнай пераемнасьці.

Культура і мастацтва адыгрываюць важную ролю як у распаўсюджваньні і замацаваньні дэмакратычных прынцыпаў грамадскага разьвіцьця, так і ў кансалідацыі прагрэсіўных сілаў. Палітычная культура, культура працы і побыту непасрэдна залежаць ад узроўню агульнай культуры чалавека і народу.

1. БНФ лічыць, што ўсе пытаньні культуры і яе разьвіцьця павінны быць прыярытэтныя для грамадства і дзяржавы.

2. Складаныя ўмовы нацыянальнага разьвіцьця, а найбольш злачынныя дэфармацыі нацыянальнай палітыкі ў БССР у часы сталінcórшчыны, валюнтарызму і застою, калі ставілася мэта дэнацыяналізаваць народ, прывялі да зьнявечаньня беларускай культуры, дэградацыі народнай маральнасьці, заняпаду працоўнай традыцыі. У катастрафічным становішчы, на мяжы зьнікненьня, апынулася беларуская мова, беларуская традыцыйная гарадская і вясковая культура. Вымушаная гістарычна-культурная неадукаванасьць і утрыманства на чужой культуры яшчэ больш аслабілі самасьвядомасьць народу, спарадзілі нацыянальны нігілізм, мяшчанства, зьнізілі імунітэт перад нашэсьцем масавай культуры.

БНФ лічыць адной з найважнейшых сваіх задачаў адраджэньне беларускай культуры, захаваньне яе самабытнасьці цэласнасьці, аднаўленьне гістарычнай культурнай пераемнасьці, стварэньне спрыяльных умоваў для далейшага яе разьвіцьця. Духоўнае адраджэньне, духоўная еднасьць народу -- найвышэйшая мэта дзейнасьці БНФ.

Першаступенную важнасьць маюць абуджэньне і разьвіцьцё гістарычнай памяці і сьвядомасьці народу, аднаўленьне праўдзівай навуковай гісторыі Беларусі. У гэтай справе неабходная пастаянная і бескампрамісная барацьба з нацыянальным нігілізмам, кансерватызмам у гістарычнай навуцы і бюракратычным кіраваньнем ёю.

3. БНФ выступае за непарушнасьць права грамадзянаў кожнай нацыянальнасьці разьвіваць сваю культуру і мову, нацыянальную школу, ствараць тэатры, музеі, культурна-асьветныя таварыствы, выдавецтвы; БНФ -- за шанаваньне і рэальнае бытаваньне рытуалаў і звычаяў розных народаў, каляндарна-абрадавых і рэлігійных сьвятаў.

4. БНФ -- за гарантаваны поўны суверэнітэт і самастойнасьць Рэспублікі ў галіне культуры, у культурных сувязях, у выдавецкай і іншай культурнай дзейнасьці.

5. БНФ выступае за ўздым культуры, самабытнага і паўнацэннага духоўнага жыцьця кожнага рэгіёна Рэспублікі.

6. БНФ -- супраць манапалізму ідэалагічнае службы, адпаведных міністэрстваў, інстытутаў культуры. БНФ адмаўляе адміністратыўна-загаднае ўмяшаньне ў разьвіцьцё культуры. Як бліжэйшую задачу Народны фронт разглядае атэстацыю ўсіх работнікаў, прафесійна зьвязаных зь ідэалогіяй і культурай, на веданьне беларускай мовы, культуры і гісторыі Беларусі.

7. Павінна быць гарантавана права чалавека на карыстаньне культурнымі набыткамі, на вольнае самавыяўленьне ў культуры, на выбар творчага метаду і стылю, на пошук і эксьперымент -- на аснове агульначалавечых гуманістычных і дэмакратычных прынцыпаў. Непарушным павінна быць права аўтара вырашаць лёс свайго твора і несьці адказнасьць за яго (з пасьлядоўным захаваньнем міжнародных нормаў аўтарскага права).

8. БНФ лічыць згубным для разьвіцьця культуры і асьветы Беларусі рэшткавы прынцып іх фінансаваньня. Недапушчальна механічна пераносіць на культуру прынцыпы самаакупнасьці і гаспадарчага разьліку. Клопат пра разьвіцьцё культуры і неабходнае матэрыяльнае забесьпячэньне яе -- абавязак дзяржавы перад народам, яго культурнай будучыняй. БНФ -- за належнае забесьпячэньне матэрыяльнай базы культуры Рэспублікі, якое б дазволіла праводзіць актыўную і суверэнную культурную палітыку. Гэтая база, у прыватнасьці, уключала б у сябе:
- магутнасьці для кругласутачнага шматпраграмнага тэле- і радыёвяшчаньня;
- забесьпячэньне выдавецтваў сучаснай тэхнікай (шрыфтанаборнай, камп'ютэрамі і г.д.);
- рэспубліканскія фірмы гуказапісу;
- магутнасьці для вырабу відэатэхнікі, прынтэраў (друкавальных прыставак да камп'ютэраў);
- камп'ютэрную картатэку фондаў бібліятэк, архіваў і музеяў Рэспублікі;
- магутнасьці для аператыўнае кансервацыі і персьпектыўнае рэстаўрацыі ўсіх помнікаў гісторыі і культуры Беларусі.

9. БНФ -- за поўную публічнасьць у культурнай палітыцы, а менавіта:
- за адсутнасьць папярэдняй ідэалагічнай цэнзуры;
- за адсутнасьць ціску з боку любых арганізацыяў пры публікаваньні, экспанаваньні, паказе твораў мастацтва;
- за зьняцьцё неапраўданых абмежаваньняў на доступ да мастацкіх твораў і крыніцаў інфармацыі пра культуру; за ліквідацыю ўсіх сьпецфондаў і сьпецсховаў, за адлучэньне дзяржаўнае таямніцы ад сьферы культуры;
- за дэцэнтралізацыю выданьня кніг і перыёдыкі;
- за вырашальны ўдзел грамадскасьці ў выпрацоўцы культурнае палітыкі шляхам плебісцытаў па пытаньнях культуры, праз дабрачынныя мерапрыемствы, зборы сродкаў, талокі на аб'ектах культуры і г.д.

10. БНФ выступае за перагляд выдавецкай палітыкі на карысьць нацыянальнае культуры: за выданьне поўных збораў твораў беларускіх класікаў, за перавыданьне забароненых у часы сталіншчыны і застою твораў беларускай літаратуры, за пашырэньне перакладаў сусьветнай літаратуры на беларускую мову, за выданьне па-беларуску сусьветнай філасофскае класікі.

11. Нацыянальная культура павінна ўключацца ў сусьветны культурны працэс праз шырокае міжнароднае супрацоўніцтва ў самых разнастайных формах -- ад асабістых культурных кантактаў і вольнага абмену інфармацыяй да шырокага ўдзелу ў міжнародных культурных праграмах і акцыях -- як дзеля выкананьня сваёй адметнай ролі ў гэтым працэсе, так і дзеля стымуляваньня ўласнага культурнага разьвіцьця. Надзённая задача -- выданьне часопіса на замежных мовах пра культуру Беларусі.

12. БНФ -- за цэласнасьць нацыянальнае культуры, супраць яе штучнага падзелу на прагрэсіўную і рэакцыйную, супраць якаснай дыферэнцыяцыі і выключэньня з ужытку яе частак з вульгарна-класавых, кан'юнктурна-ідэалагічных меркаваньняў. Рэлігійная культура -- неадлучная частка культуры народу.

13. БНФ -- за ўключэньне ў рэчышча нацыянальнай культуры творчай дзейнасьці і культурных здабыткаў беларусаў, што жывуць за межамі БССР і СССР, за дапамогу ім у рэалізацыі нацыянальных, культурных і моўных патрэбаў, у тым ліку ў стварэньні беларускіх школаў, культурна-асьветных арганізацыяў.

БНФ падтрымлівае імкненьне беларусаў Беласточчы-

/Працяг на стар. 8/

Матэрыялы да праекту Праграмы БНФ «Адраджэньне»

/Працяг са стар. 7/

ны да захаваньня і разьвіцьця сваёй культуры, выступае за найшырэйшы культурны абмен паміж Беласточчынай і БССР, лічыць неабходным стварэньне консульства БССР у Беластоку.

Улічваючы гістарычна-культурнае значэньне Вільні (г.Вільнюс Літоўскай ССР) у гісторыі Беларусі, БНФ выступае ў падтрымку беларускага культурна-асьветнага руху у Вільні і на Віленшчыне, за адраджэньне Віленскага беларускага музея імя І.Луцкевіча і бібліятэкі пры ім, стварэньне беларускіх дзіцячых садкоў і школаў у раёнах Літоўскай ССР зь беларускамоўным насельніцтвам, у Вільні, а таксама ў Латвійскай ССР, РСФСР і г.д.

БНФ лічыць абавязковым шырока інфармаваць грамадзянаў БССР пра жыцьцё беларусаў за межамі Рэспублікі, стварыць адзіны грамадскі каардынацыйны цэнтр па сувязях з суайчыньнікамі за межамі БССР.

З мэтай аб'яднаньня беларусаў і сяброў беларускага народу ва ўсім сьвеце, дзеля падтрымкі асяродкаў беларускае культуры за межамі БССР Народны фронт прапануе стварыць Міжнароднае Беларускае Таварыства з цэнтральнай сядзібай у Менску. Таварыства будзе арганізоўваць абмен творчымі і турысцкімі паездкамі, канферэнцыі, фестывалі, моўныя курсы, перыядычныя Сусьветныя зьезды беларусаў і сяброў беларускага народу.

14. БНФ лічыць найважнейшай умовай захаваньня і разьвіцьця нацыянальнай культуры яе пераемнасьць, непарыўнасьць традыцыяў.

Беручы пад увагу адсутнасьць у БССР перспектыўнае праграмы разьвіцьця нацыянальнай культуры, БНФ прапануе пачаць распрацоўку навукова абгрунтаванай канцэпцыі і складаньне праграмы ўсебаковага разьвіцьця беларускай культуры на бліжэйшы час і аддаленую перспектыву. Стрыжнем такой канцэпцыі БНФ лічыць апірышча на народную культуру, духоўныя каштоўнасьці народу, шматвяковыя здабыткі прафесійнага мастацтва Беларусі.

Адраджэньне ўсіх відаў традыцыйнай народнай культуры -- надзённая задача грамадства. Вырашаць яе трэба мэтанакіраванай дасьледчай, зьбіральніцкай, асьветнай працай, далучэньнем да здабыткаў нацыянальнай народнай культуры ўсяго насельніцтва Рэспублікі, у першую чаргу дзяцей і моладзі. Таму неабходна шырокае ўвядзеньне беларускага фальклору ды іншых відаў народнай творчасьці ў праграму ўсіх ступеняў адукацыі.

БНФ падтрымлівае ідэю стварэньня навукова-практычных цэнтраў дасьледаваньня і адраджэньня фальклору і традыцыйнага мастацтва.

БНФ выступае за адраджэньне і афіцыйнае прызнаньне традыцыйных народных сьвятаў і звычаяў: Калядаў, Вялікадня, Гуканьня Вясны, Купальля, Дажынак і г.д., нацыянальных дзён памяці: Радаўніцы і Дзядоў; супраць чавязваньня людзям штучных абрадаў і сьвятаў.

15. Насьпела патрэба ў істотнай рэарганізацыі ўсёй музейнай справы Беларусі, каб музеі сталіся сродкам гістарычнай і культурнай адукацыі народу, яго патрыятычнага выхаваньня, скарбніцай матэрыялізаванай нацыянальнай гісторыі, культуры, духоўнасьці. Неабходны ўсебаковы, аб'ектыўны, без прыніжанасьці, ідэалагічнай зададзенасьці і вульгарнай сацыялагізацыі паказ у музейных экспазіцыях гістарычнага шляху Беларусі. Паўстала пытаньне мэтанакіраванай падрыхтоўкі кваліфікаваных музейных кадраў, стымуляваньне іхняе працы.

Неабходна стварыць шэраг музеяў, безь якіх немагчымае паўнацэннае духоўнае існаваньне нацыі: найперш Нацыянальнага гістарычнага музея, Музея пісьменства і кнігі Беларусі, музеяў нацыянальнага беларускага мастацтва, этнаграфіі, археалогіі, навукі, Нацыянальнага музея прыроды і інш. Патрэбна значна больш рэгіянальных гістарычных, краязнаўчых, літаратурных, мемарыяльных, мастацкіх музеяў, музеяў народнай творчасьці і інш.

Патрабуе падтрымкі і стымуляваньня рэспубліканскі краязнаўчы рух.

16. Беларускі нацыянальны тэатр (народны і прафесійны), маючы даўнюю і плённую творчую гісторыю, выключныя заслугі перад беларускім адраджэнскім рухам, знаходзіцца ў стане заняпаду. З улікам таго, што тэатр -- адна з найважнейшых галінаў культуры, БНФ заклікае адмовіцца ад згубнай практыкі разгляду тэатраў як прыбытковых прадпрыемстваў. Беларускія тэатры павінны быць ва ўсіх абласных цэнтрах і іншых буйных гарадах.

17. У Рэспубліцы фактычна адсутнічае нацыянальны кінематограф: ня выхаваны сапраўдныя, з глыбокім веданьнем беларускай культуры, гісторыі, мовы нацыянальныя рэжысёрскія і акторскія кадры, не ствараюцца (за адзінкавымі выключэньнямі) мастацкія, дакументальныя і мультыплікацыйныя кіна- і тэлефільмы на беларускай мове. БНФ выступае за стварэньне адпаведнай базы для дубляваньня ўсіх стужак, што трапляюць у кінапракат і на тэлебачаньне Рэспублікі, на беларускую мову, за прыняцьце рашучых захадаў дзеля выпраўленьня становішча ў беларускім кінематографе.

18. БНФ дамагаецца звароту на Радзіму ўсіх гістарычных і культурных каштоўнасьцяў Беларусі, у тым ліку архіваў, бярэ чынны ўдзел у ахове помнікаў гісторыі і культуры, дамагаецца крымінальнага пакараньня вінаватых у разбурэньні помнікаў. БНФ лічыць неабходным тэрмінова стварыць канкрэтную праграму вывучэньня, аховы і рэстаўрацыі ўсіх помнікаў гісторыі і культуры Беларусі, дамагчыся выкананьня пастановаў па ахове і рэстаўрацыі помнікаў.

19. БНФ патрабуе аднаўленьня народных, гістарычных назваў гарадоў, вёсак, вуліц, плошчаў і г.д., вяртаньня гістарычнай назвы сталіцы БССР -- Менск, а ў перспектыве перагляду ўсіх назваў, якія не адпавядаюць беларускім гістарычна-культурным рэаліям, будзе дамагацца ўшанаваньня ў назвах вуліц і плошчаў памяці сыноў і дачок Беларусі, што ахвяравалі сябе дзеля яе свабоды, незалежнасьці, культурнага росквіту. БНФ патрабуе скасаваньня ўсіх геаграфічных і адміністрацыйных назваў, зьвязаных са сталіншчынай, дэмантажу помнікаў і зьняцьця мемарыяльных дошак асобам, вінаватым у сталінскіх злачынствах.

20. БНФ выступае за ўшанаваньне памяці рэпрэсаваных у часы сталіншчыны: за ўстаноўку помнікаў, узьвядзеньне мемарыялаў на месцах растрэлаў і пахаваньня ахвяраў, стварэньне мемарыяльна-інфармацыйнага цэнтру "Мартыралог Беларусі".

21. БНФ лічыць нацыянальную гістарычную сімволіку -- герб "Пагоня", бел-чырвона-белы сьцяг, іншыя геральдычныя сімвалы, сьцягі, спалучэньні колераў, песьні -- неадлучнай часткай гісторыі і канцэнтраваным увасабленьнем самасьвядомасьці і кансалідацыі нацыі. Існаваньне сімволікі ў гістарычным часе аб'ектыўнае і не павінна залежаць ад зьмены палітычных і сацыяльных умоваў, ідэалагічнай кан'юнктуры. БНФ выступае за адраджэньне і афіцыйнае прызнаньне беларускай нацыянальнай, гістарычнай, рэгіянальнай, гарадской сімволікі, гістарычных патрыятычных песень-гімнаў. БНФ адзначае, што прыняты ў часы сталіншчыны Дзяржаўны гімн БССР не атрымаў усенароднага прызнаньня.

22. Прырода -- частка нацыянальнай культуры, магутны фактар фармаваньня нацыянальнага характару, духоўнасьці народу, яго эстэтычнага сьветаўспрыманьня. Разам з экалагічнай аховай асяродзьдзя паўстае неабходнасьць абароны культурна-эстэтычнай каштоўнасьці беларускага ландшафту ад яго разбурэньня ў выніку бяздумнага гаспадараньня, рэалізацыі экалагічна небясьпечных праектаў, бязладнага гарадскога і сельскага будаўніцтва, ігнараваньня шматвяковай народнай будаўнічай традыцыі зь яе законамі гарманічнай арганізацыі асяродзьдзя. Дзеля захаваньня характэрных для рэгіёнаў ландшафтаў, унікальных прыродных комплексаў неабходна стварыць шэраг нацыянальных паркаў, значна павялічыць колькасьць прыродных запаведнікаў, рэстаўраваць, аднаўляць зьнявечаныя чалавекам ландшафты. Павінна быць абавязковай экспертыза буйных будаўнічых, гаспадарчых праектаў на адпаведнасьць нацыянальна-культурным інтарэсам Рэспублікі.

23. БНФ разглядае фізічную культуру і спорт як частку нацыянальнай культуры і выступае за суверэннасьць Рэспублікі ў гэтай сьферы, за прамыя міжнародныя спартыўныя кантакты і прамое нацыянальнае прадстаўніцтва ў міжнародных спартыўных арганізацыях, за стварэньне Беларускага Алімпійскага камітэту і ўдзел у Алімпійскіх гульнях, чэмпіянатах сьвету і іншых спаборніцтвах нацыянальнай камандай. БНФ -- за масавае разьвіцьцё ў Рэспубліцы народнага спорту (фізкультуры) і рэарганізацыю дзіцячага фізічнага выхаваньня з мэтай паляпшэньня фізічнага здароўя насельніцтва Беларусі, за зварот народных спартыўных гульняў і спаборніцтваў, за разьвіцьцё прафесійнага спорту, арганізаванага на міжнародна прызнаных прынцыпах дзейнасьці, аплаты працы спартсменаў, іх сацыяльнага забесьпячэньня і г.д.

24. БНФ лічыць, што дасьледаваньне беларускай культуры, яе гісторыі і сучаснага стану, яе сацыяльна-эканамічных, філасофскіх, эстэтычных, маральна-этычных, мастацкіх, лінгвістычных і іншых праблемаў павінна стаць прыярытэтным кірункам у дасьледчай дзейнасьці навуковых установаў, кафедраў грамадазнаўчага і гуманітарнага профіляў ВНУ.

Адукацыя і навука

БНФ "Адраджэньне" канстатуе, што цяперашняя сістэма адукацыі ў БССР спароджаная камандава-адміністрацыйнай сістэмай і служыць гэтай сістэме. Ёй уласьцівая крайняя цэнтралізаванасьць, арыентацыя на зьнешнія паказчыкі, шаблоннасьць метадаў навучаньня, уніфікацыйны падыход да навучэнцаў, іх бяспраўнасьць, адарванасьць адукацыі ад традыцыяў нацыянальнай і сусьветнай культуры.

Гэтая сістэма не разглядае асобу як самастойную каштоўнасьць, не імкнецца да сумоўя асобаў выкладчыка і вучня, ня ставіць пытаньняў самасьвядомасьці і самавыхаваньня. Пад маральнасьцю яна найперш разумее лаяльнасьць да дзяржавы і яе ідэалогіі. Асноўная мэта цяперашняй сістэмы адукацыі і выхаваньня -- падрыхтоўка рабочай сілы.

Усё гэта нівелюе навучэнцаў, паралізуе ініцыятыву, выхоўвае двудушнасьць, грамадзянскую апатыю, непавагу да культурных каштоўнасьцяў, нацыянальны нігілізм.

1. Становішча можна зьмяніць шляхам гуманізацыі і дэмакратызацыі школы і ўсёй сістэмы адукацыі. Мэта гуманнай дэмакратычнай школы і адзіны крытэрый ацэнкі яе працы -- забесьпячэньне асобе максімальнага разьвіцьця і самарэалізацыі. Зьместам адукацыі і мэтай выхаваньня ў такой школе стануць агульнаэтычныя каштоўнасьці, самапавага, імкненьне да самаўдасканаленьня і самаадукацыі, палітычная культура, эстэтычны густ, сьвядомыя адносіны да свайго здароўя і да навакольнага асяродзьдзя, зарыентаванасьць у асноўных законах прыроды і грамадства, міжчалавечых адносінах, працоўная культура, творчае выкарыстаньне роднай мовы, веданьне моваў суседніх народаў, атаясамленьне сябе з нацыянальнай культурай, падрыхтаванасьць да выбару прафесіі.

2. БНФ лічыць, што пастаянны абнаўленчы працэс у сістэме адукацыі больш апраўданы і выгадны эканамічна, чым перыядычныя запозьненыя рэформы. Інавацыйная (абнаўленчая) адукацыя, якая б гнутка рэагавала на зьмены ў грамадстве, магчымая пры ўмове творчай свабоды педагога і дэмакратызацыі навучаньня. Такая адукацыя арыентуе на прадбачаньне праблемаў і самастойны пошук іх аптымальнага вырашэньня.

3. Сістэма адукацыі мусіць выключаць стандартнасьць зьместу, формаў і метадаў адукацыі.

4. БНФ перакананы, што для дэмакратызацыі і ўдасканаленьня школьнай асьветы трэба:

- забясьпечыць суверэнітэт Рэспублікі ў галіне адукацыі. Менавіта на рэспубліканскім узроўні павінны вызначацца асноўныя прынцыпы арганізацыі адукацыі і зьмест базавай адукацыі. Гэты зьмест павінен быць узгоднены паміж самімі рэспублікамі, а ў рэспублі-

/Працяг на стар. 9/

Матэрыялы да праекту Праграмы БНФ «Адраджэньне»

/Працяг са стар. 8/

ках арганічна ўваходзіць у кантэкст канкрэтнай нацыянальнай культуры;

- адмовіцца ад манаполіі дзяржавы на адукацыю, забясьпечыўшы магчымасьць арганізацыі каапэратыўных, дзяржаўна-каапэратыўных, хатніх ды індывідуальных формаў навучаньня. За Міністэрствам народнай адукацыі БССР пакінуць функцыі каардынацыйнага навукова-метадычнага цэнтра, а таксама органа кантролю за ўзроўнем мінімальнай -- базавай -- адукацыі і захаваньнем нацыянальна-моўных прыярытэтаў;
- забясьпечыць дыферэнцыяцыю школаў, іх раньнюю сьпецыялізацыю; гарантаваць педагогам права выбару зьместу, формаў і тэрмінаў навучаньня, а бацькам і вучням -- права выбіраць школу, сьпецыялізацыю, педагога, а таксама магчымасьць навучаньня экстэрнам;
- перайсьці да дыялогу педагога з вучнем, да метадаў педагогікі супрацоўніцтва, мастацкай педагогікі, метаду праектаў, да сьціраньня межаў паміж вучобай, творчасьцю, гульнёй і працай, пазбаўленьня дзяцей страху за магчымую памылку;
- скасаваць дробязную апеку настаўніка; яго права на творчасьць павінна ахоўвацца Законам і Саюзам настаўнікаў;
- выдаваць розныя варыянты падручнікаў, праграмаў і методык;
- юрыдычна і фактычна ўраўнаць правы ўсіх дзіцячых і маладзёжных арганізацыяў у школе;
- скасаваць вайсковую падрыхтоўку. Яе ролю пасьпяхова могуць выконваць фізкультура і грамадзянская абарона;
- палегчыць уладкаваньне школьнікаў на працу, стварэньне вучнёўскіх каапэратываў.

5. Неабходна ўводзіць інтэгратыўныя (аб'яднаўчыя) курсы навук прыродазнаўчага і гуманітарнага цыклаў. Асобная роля на ўсім працягу навучаньня павінна належаць эстэтычнаму цыклу, трывала зьнітаванаму з гісторыяй і традыцыямі нацыянальнай культуры. Поруч са школамі прыродазнаўчага ўхілу прадугледзець у сістэме сярэдняй адукацыі навучальныя ўстановы гуманітарнага профілю, а таксама рэспубліканскі навучальны цэнтр для асабліва здораных дзяцей.

6. БНФ выступае за максімальнае зьмяншэньне аб'ёму хатніх заданьняў школьнікаў, унармаванасьць іхняй працы з улікам фізіялагічных магчымасьцяў дзіцячага арганізму, уводзеньне для школьнікаў 5-дзённага, ня больш чым 40-гадзіннага рабочага тыдня для класнай і хатняй працы, з аптымальным рэжымам харчаваньня і фізічных нагрузак.

7. Увесь шлях разьвіцьця педагагічнай думкі Беларусі -- гэта гісторыя барацьбы за навучаньне на роднай мове і выхаваньне ў кантэксьце свае культуры. БНФ лічыць, што ўсе школы, як і іншыя навучальныя ўстановы, павінны выхоўваць сьвядомых грамадзянаў Рэспублікі. Для гэтага ў праграмах як беларускамоўных, так і іншамоўных навучальных установаў БССР павінны заняць належнае месца беларуская мова, літаратура і фальклор, гісторыя, мастацтва, культура, геаграфія Беларусі. Насьпела стварэньне канцэпцыі нацыянальнай беларускай школы.

8. БНФ выступае за абнаўленьне пачатковых і малакамплектных вясковых школаў і за абмежаваньне колькасьці вучняў у гарадскіх школах да 300-500 чалавек. Гэта паспрыяе захаваньню вёскі як першакрыніцы традыцыйных вартасьцяў і гуманізацыі гарадской школы.

9. Асноўным кіраўнічым органам дзяржаўнай школы павінна быць свабодна і публічна абіраная зь педагогаў, вучняў, бацькоў, прадстаўнікоў грамадскасьці школьная рада. Рада вызначае стратэгічныя пытаньні дзейнасьці школы і ажыцьцяўляе кадравую палітыку.

10. БНФ лічыць, што цяперашняя сістэма дашкольнага выхаваньня ў Рэспубліцы, як і ўся адукацыйная сістэма, нівелюе асобу, не спрыяе выхаваньню ў дзяцей самастойнага мысьленьня, эмацыянальнай культуры. Неабходныя эканамічныя захады для забесьпячэньня ўзгадаваньня дзяцей да трох- чатырохгадовага і старэйшага ўзросту ў сям'і, для памяншэньня колькасьці дзяцей у групах да 10-12 чалавек.

11. Радыкальная эканамічная рэформа павінна ўзбагаціць мясцовыя бюджэты, якія змогуць выдзяляць сродкі на адукацыю, суымерныя з выдаткамі на яе ў разьвітых краінах.

12. Неабходна аднавіць старадаўнюю беларускую і агульнаеўрапейскую традыцыю аўтаноміі ўстановаў вышэйшай школы: заканадаўча гарантаваць аўтаномію ВНУ, іх экстэрытарыяльнасьць (г. зн. няўмяшаньне ў справы ВНУ і падзел на іх тэрыторыі). Адрадзіць значэньне ўніверсітэтаў як буйных асяродкаў грамадскага жыцьця.

13. Навуковыя і навучальныя ўстановы Рэспублікі павінны мець права наданьня навуковых ступеняў і званьняў, а навукоўцы -- права пісаць і абараняць дысертацыі на беларускай мове.

14. Пажадана ствараць новыя ВНУ ў гарадах Беларусі, якія мелі старажытную адукацыйную традыцыю, у тым ліку адрадзіць унівэрсітэцкую традыцыю ў Полацку, заснаваўшы там Беларускі Інстытут гуманітарнай культуры.

15. БНФ лічыць, што насьпела карэнная рэформа беларускай вышэйшай школы, асноўны зьмест якой -- пераход ад курсавой сістэмы да прадметнай, свабода выбару прадметаў і выкладчыкаў. Трэба адрадзіць статус вольнага слухача ў ВНУ (з правам заняць месца адлічанага студэнта пры добрых выніках у вучобе).

16. Вымагае перагляду цяперашняя схаластычная сістэма выкладаньня грамадскіх навук у ВНУ. Для дапамогі фармаваньню ў студэнтаў сьвядомай палітычнай пазіцыі і сьветапогляду мэтазгодна выкладаць паліталогію, палітэканомію з эканомікай і гісторыю філасофіі.

17. Неабходна значна часьцей пасылаць студэнтаў на вучобу за мяжу.

18. БНФ патрабуе забараніць прызыў студэнтаў на тэрміновую вайсковую службу ў час вучобы. Шляхам да паступовага скасаваньня вайсковага навучаньня ў БНУ БНФ лічыць:

- дабраахвотнасьць навучаньня на ваенных кафедрах тых, хто адслужыў у войску;
- перадачу вырашэньня пытаньняў вайсковага навучаньня самім ВНУ;
- скарачэньне тэрміну агульных вайсковых збораў.

19. Правы студэнтаў павінен бараніць Студэнцкі саюз, незалежны ад адміністрацыі, дзяржаўных і палітычных інтытутаў. Студэнт ня можа быць выключаны з ВНУ бяз згоды Студэнцкага саюзу. Неабходна забясьпечыць юрыдычнае і фактычнае раўнапраўе розных маладзёжных і іншых грамадскіх арганізацыяў у межах ВНУ.

20. БНФ лічыць, што неабходна распрацаваць новы рэспубліканскі Закон аб адукацыі на аснове прыведзеных меркаваньняў. БНФ падтрымлівае ўсе крокі, скіраваныя на перабудову сістэмы асьветы ў БССР у напрамку гуманізацыі, дэмакратызацыі і беларусізацыі.

21. БНФ лічыць, што навука і вучоныя Рэспублікі не адыгрываюць у яе жыцьці той ролі, якую павінны выконваць цяпер, калі менавіта прагрэс навукі і тэхнікі шмат у чым вызначае абліччa сьвету, маральны поступ і матэрыяльны дабрабыт чалавека. Навука больш не павінна быць прыдаткам да камандава-адміністрацыйнага механізму і паслухмяным выканаўцам яго загадаў. Насьпела неабходнасьць сапраўднай дэмакратызацыі навуковага жыцьця Рэспублікі. Трэба зрабіць абавязковай рэальную выбарнасьць кіраўнікоў навукова-дасьледчых інстытутаў і іх падразьдзяленьняў калектывамі гэтых установаў, забясьпечыць права вучоных свабодна выказваць свае погляды, незалежнасьць навуковых экспэрыментаў і ацэнак ад ведамаснага інтарэсу і адміністраваньня, цаніць працу вучоных за канкрэтныя вынікі, ліквідаваць матэрыяльную дыскрымінацыю большасьці людзей навукі, адмяніць аплату за званьні члена-карэспандэнта і акадэміка.

22. Выкарыстаньне навукова-тэхнічных дасягненьняў павінна ўлічваць эканамічныя, экалагічныя, культурныя і сацыяльныя асьпекты, адпавядаць інтарэсам грамадства, нацыянальным інтарэсам Беларусі. Мэтазгодна вылучыць і інтэнсіўна разьвіваць у Рэспубліцы менавіта тыя сьферы і кірункі навукі, найперш фундаментальнай, дзе ёсьць пэрсьпэктыва і магчымасьць выйсьці на вядучыя пазіцыі.

23. Цяперашнія формы арганізацыі навуковай дзейнасьці часта грувасткія і неэфектыўныя. БНФ выступае за шырокае стварэньне ў навуковых і навукова-дасьледчых установах Рэспублікі часовых творчых калектываў, здольных дастаткова хутка вырашаць важныя задачы. Такія калектывы павінны ствараца па выніках конкурсу ідэяў і мець прыярытэтнае фінансаваньне.

24. Дзейсная сістэма пераемнасьці пакаленьняў у навуцы, стварэньне жыцьцяздольных навуковых школаў можа быць забясьпечана ператварэньнем ВНУ, найперш унівэрсітэтаў, у вядучыя навуковыя асяродкі Рэспублікі. Для гэтага запатрабуецца ўраўнаць фінансаваньне ўнівэрсітэцкай навукі з акадэмічнай, скараціць колькасьць студэнтаў на аднаго выкладчыка, ствараць мяшаныя творчыя калектывы з выкладчыкаў і студэнтаў для вырашэньня канкрэтных навуковых задачаў, у тым ліку выкананьня гаспадарча-разьліковых заказаў.

25. Творчая інжынерная праца, сьмелыя інжынерна-тэхнічныя ідэі павінны стаць асновай багацьця Рэспублікі, артыкулам яе экспарту, гарантыяй рэальнай, адчувальнай у штодзённым жыцьці кожнага, навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Насьпела прызнаньне інжынернай працы творчым заняткам, павышэньне матэрыяльнага статусу інжынераў.

26. Поўная або частковая залежнасьць навуковых установаў ад ваеннага ведамства вядзе да засакрэчваньня новых ідэяў і адкрыцьцяў, пазбаўляе навуковую думку магчымасьці свабодна разьвівацца. Антыгуманныя мэты ваенных навуковых дасьледаваньняў дэмаралізуюць вучоных. Посьпехі ў гэтых дасьледаваньнях не адлюстроўваюцца на людскім дабрабыце.

БНФ лічыць, што пацяпленьне міжнароднага клімату дазваляе паставіць пытаньне пра пасьлядоўную дэмілітарызацыю навукі Рэспублікі. Неабходна абмежаваць тэрмін сакрэтнасьці навуковых адкрыцьцяў і распрацовак.

27. БНФ лічыць першачарговай задачай радыкальную перабудову гістарычнай навукі і адукацыі БССР. Яе неабходна вызваліць ад штучных вульгарна-сацыялагічных схемаў, ідэалагічнай зададзенасьці, комплексу гістарычнай прыніжанасьці і непаўнацэннасьці, боязі складаных пытаньняў. Гістарычная навука мусіць абапірацца на першакрыніцы і засьведчаныя факты, пісаць сапраўдную, аб'ектыўную, бяз белых і чорных плямаў, гісторыю Беларусі. Тэрмінова трэба стварыць новыя, аб'ектыўныя падручнікі гісторыі Беларусі для ўсіх відаў навучальных установаў.

Першыя прапановы на конкурс эмблемы

1.

2.

3.

УВАГА ! Конкурс працягваецца ...

ВЫБАРЫ Ў МЕНСКУ І НА БЕЛАРУСІ

● Выбары ў Менску

Давялзіцца чуць, як шмат хто, незадаволены выпадкамі недэмакратычнасьці ў цяперашняй выбарчай кампаніі і маніпуляцыямі кіруючай бюракратыі, кажа, што ня пойдзе на выбары. У цяперашніх варунках такога стаўленьня да выбараў быць не павінна. Цяпер ніхто ня стане знушаць ісьці галасаваць. Ня хочаш -- ня трэба. Бюракратыя і наменклатура тым часам пойдзе і прагаласуе за сваіх. Яны будуць толькі задаволеныя такім ходам падзей.

А таму -- усе на выбары! Неабходна ісьці галасаваць за прадстаўнікоў народа і выкрэсьліваць зь бюлетэняў кандыдатаў наменклатуры.

У бюлетэні трэба пакінуць т о л ь к і а д н о п р о з ь в і ш ч а -- таго кадыдата, за якога вы галасуеце -- астатнія выкрасьліць. Калі вы выкрасьліце ўсіх -- бюлетэнь таксама будзе сапраўдны. Але ня трэба дапісваць туды якія-небудзь свае кандыдатуры. Гэта зробіць бюлетэнь несапраўдным, а кандыдатуры не ўлічацца. Такім чынам, трэба пакідаць прозьвішча толькі аднаго кандыдата, або не пакідаць ніводнага.

Аргкамітэт БНФ "Адраджэньне" разглядзеў пытаньне аб стаўленьні да выбарчае кампаніі. Былі наладжаныя сустрэчы сяброў Аргкамітэту з некаторымі кандыдатамі ў народныя дэпутаты СССР, разгледжаныя іх перадвыбарчыя платформы. Ніжэй зьмяшчаем меркаваньні Аргкамітэту БНФ па ўсіх васьмі акругах горада, а таксама думкі ўдзельнікаў руху Народнага Фронту.

1. Па Менскай-Савецкай тэрытарыяльнай выбарчай акрузе N 566, у склад якой уваходзяць Першамайскі з гарадскім пасёлкам Усходні і Савецкі раёны, балатуецца доктар эканамічных навук Аляксандр Рыгоравіч Жураўлёў. "Мая праграма, -- піша А.Жураўлёў,-- складаецца з трох разьдзелаў і ўключае толькі тыя пытаньні, якімі я прафесійна валодаю і пра якія магу кампетэнтна гаварыць". У адрозьненьне ад іншых кандыдатаў, што выступаюць за кардынальную рэформу ў эканоміцы, А.Жураўлёў прапаноўвае канкрэтную сістэму сацыяльных гарантыяў, якія б маглі засьцерагчы насельніцтва ад негатыўных зьяваў пераходнага перыяду (рост цэнаў, інфляцыя і г.д.). А.Жураўлёў -- за сапраўдную галоснасьць і дэмакратызацыю жыцьця, за разьвіцьцё нацыянальнай культуры і дзяржаўны статус нацыянальных моваў, за ліквідацыю "наменклатурнага права" бюракратыі.

А.Жураўлёў -- прафесар Рэспубліканскага міжгаліновага інстытута падвышэньня кваліфікацыі кіруючых работнікаў. Беларус, 1937 года нараджэньня.

Аргкамітэт БНФ заклікае групы падтрымкі Фронту агітаваць за кандыдатуру Аляксандра Жураўлёва і галасаваць за яго на выбарах.

Па той жа акрузе, што і А.Жураўлёў, балатуюцца яшчэ два кандыдаты: палкоўнік М.М.Порубаў (працуе ў Менскай вышэйшай школе Міністэрства ўнутраных спраў СССР) і Ул.Ул.Палішчук -- галоўны ўрач І-га клінічнага шпіталю. Па нашых назіраньнях, гэтых кандыдатаў падтрымлівае міліцэйская і партыйна-бюракратычная наменклатура.

2. Па Менскай-Ленінскай тэрытарыяльнай выбарчай акрузе N 563, у склад якой уваходзяць Ленінскі, Кастрычніцкі з гарадскім пасёлкам Сокал і Цэнтральны раёны, балатуюцца таксама тры кандыдаты.

Аляксандр Альгертавіч Дабравольскі працуе інжынерам-канструктарам НВА "Планар". Беларус, 1958 года нараджэньня. Яго кандыдатуру вылучылі калегі па працы без падказкі кіраўніцтва. Гэта энэргічны і сумленны чалавек. Мае абгрунтаваную сацыяльна-эканамічную платформу. Выступае за кардынальную дэмакратызацыю грамадства, за адраджэньне беларускай культуры, за дзяржаўнасьць беларускай мовы. Рашуча не прымае наменклатуршчыну і бюракратызм ва ўсіх яго праявах.

Ніл Сымонавіч Гілевіч, І-шы сакратар Саюза пісьменьнікаў БССР, добра вядомы ў рэспубліцы чалавек. Хораша піша і выступае за адраджэньне дзяржаўнага статусу і разьвіцьцё беларускай мовы. Яго пазіцыя больш абачлівая і менш рашучая, чым платформа А.Дабравольскага. Затое пісьменьнік валодае багатым жыцьцёвым вопытам. Н.Гілевіч 1931 года нараджэньня, беларус, член КПСС.

Мікалай Сымонавіч Татун працуе наладчыкам-інжынерам на ВА "Інтэграл". Ён ня выявіў выразнай пазіцыі. Яго платформа ўключае агульныя палажэньні іншых кандыдацкіх платформаў.

Аргкамітэт БНФ аддае перавагу двум кандыдатам у гэтай акрузе: Аляксандру Дабравольскаму і Нілу Гілевічу. Аднак зразумела, што выбаршчыкі павінны выбраць зь іх аднаго. На жаль, у гэткіх варунках, калі галасы могуць падзяліцца, павялічваюцца шанцы трэцяга -- Мікалая Татуна, да якога ў такой сітуацыі пачала прыхільна ставіцца наменклатура. Трэба мець гэта на ўвазе.

3. Па Менскай-Маскоўскай тэрытарыяльнай выбарчай акрузе N 564, у склад якой уваходзяць Маскоўскі і Фрунзенскі раёны, балатуюцца два кандыдаты, якіх падтрымлівае наменклатура -- гэта І-шы сакратар Менскага гаркама партыі, член бюро ЦК КПБ, член бюро Менскага абкама партыі, дэпутат Менгарсавета Уладзімір Рыгоравіч Галко і дырэктар вытворчага аб'яднаньня "Белпрамкультура", дэпутат Маскоўскага раённага Савета народных дэпутатаў Анатоль Авяр'янавіч Новікаў.

Аргкамітэт БНФ лічыць, што неабходна выкрэсьліваць зь бюлетэняў абедзьве гэтыя кандыдатуры.

Ул.Галко мае непасрэднае дачыненьне да ганебных падзеяў 30 кастрычніка 1988 года ля Усходніх могілак, калі па волі кіраўніцтва горада і рэспублікі зьняважылі наш народ. Ён мае прамое дачыненьне да газеты "Вячэрні Мінск", дзе зьневажаецца праўда. Ён карыстаецца ўсімі сьпецпрывілеямі і ўладай, валодаючы якой, можна было б шмат у чым дапамагчы людзям, народу, нацыянальнай культуры. Але дапамогі такой мы не адчулі, а наадварот -- убачылі супрацьдзеяньне дэмакратызацыі, адраджэньню нацыі і перабудове. Не выклікае сумненьня, чые інтарэсы стане адстойваць такі дэпутат.

Гэтак жа зразумелая і пазіцыя А.Новікава, які выяўляе інтарэсы той жа наменклатуры на выпадак, калі ня пройдзе Ул.Галко. Таму адносіны Аргкамітэта БНФ да гэтых абодвух кандыдатаў адназначна адмоўныя. Аргкамітэт заклікае агітаваць супраць кандыдатуры Ул.Галко.

4. Па Менскай-Заводскай нацыянальна-тэрытарыяльнай акрузе N65 (Заводскі з гарадскім пасёлкам Сосны і Партызанскі раёны) балатуюцца дырэктар ІІ-га дзяржаўнага падшыпнікавага завода, дэпутат Менгарсавета і Заводскага Савета народных дэпутатаў Анатоль Васіле-

/Працяг на стар.11/

/Працяг са стар. /

Зварот камуніста да членаў КПСС

людзі, што выражаюць іх інтарэсы, а на непажаданых узводзіўся паклёп. На акруговыя выбарчыя сходы дэлегаты таксама адбіраліся тэндэнцыйна. Такім чынам, адбылося тое, што і павінна было. Там, дзе да кіраўніцтва партыі прыйшлі сапраўды дастойныя і аўтарытэтныя людзі, там і выбары прайшлі досыць дэмакратычна. Але там, дзе ля кіраўніцтва апынуліся выпадковыя людзі, сэнсам жыцьця якіх зьяўляецца не служэньне народу, а рабскае пакланеньне наменклатурнаму крэслу, там пайшлі на парушэньне дэмакратыі. Гэтым яны забілі веру ў нашую партыю. Прызнаюся, спачатку я думаў, што гэтая бяндэя характэрная толькі для нашай Рэспублікі, але пасьля таго, як наведаў Цэнтральную Выбарчую Камісію, прааналізаваў матар'ялы сродкаў масавай інфармацыі, зразумеў, што барацьба, і прытым барацьба не на жыцьцё, а на сьмерць, ідзе па ўсёй краіне. Трэба было бачыць вочы людзей, сапраўдных пасланцоў народа, каб зразумець тую ступень глыбокага расчараваньня, якую яны адчулі ад вынікаў перадвыбарчай барацьбы. Але ж і барацьбы, па сутнасьці, не было. Барацьба магчымая толькі паміж роўнымі супернікамі. А калі адзін, карыстаючыся сваёй сілай, адкідае суперніка забароненым прыёмам, гэта ужо не змаганьне, а падаўленьне. Падаўленьне волі народу. І хто зьдзяйсьняў гэты гвалт над народам? Прадстаўнікі партыі, якія выражаюць інтарэсы народу. Але ў тым і справа, што нашыя партыйныя функцыянеры, што зьдзяйсьнялі гэты гвалт, не выражаюць ані волі партыі,ані волі народу.

Сядзеў я некалькі гадзінаў у ЦВК і думаў: наколькі ж моцная ў нашым народзе вера ў "добрага цара". Як жа трэба было змардаваць свой народ, каб ён зноў, праз 70 гадоў пасьля таго, як ажыцьявіў Кастрычніцкую сацыялістычную рэвалюцыю, пасьля таго, як скінуў уладу супаратаў і узяў гэтую ўладу ў свае рукі, ізноў ішоў у Маскву па дапамогу.

Хадакі ад народу усё ішлі і ішлі...
Ішлі прадстаўнікі усіх пластоў яго, ішлі пралетары. Усе мы ў сваёй краіне сталі пралетарамі, г.зн. класам, пазбаўленым уласнасьці: і рабочыя, і сяляне, і інтэлігенцыя. Таму мы і павінны аб'ядноўвацца, бо мэта і інтарэсы ў нас адзіныя -- вярнуць уладу народу, а зрабіць гэта можна толькі адным шляхам -- праз вяртаньне народу уласнасьці. Але ня толькі расчараваньне я адчуў у ЦВК. Выйшаў я адтуль з цьвёрдым пераканаўнем у посьпеху перабудовы. Калі бачыш, як прачынаецца ад доўгай сьпячкі народ, як ён сам бярэцца за вырашэньне свайго лёсу -- верыш у посьпех. Народ не пераможны!

Сядоў В.
Член КПСС з 1979 году,
партбілет № 185543310.

Пірава перамога

Шляхі палітычнай барацьбы непрадказальныя. Тым больш ва умовах нашай абсечанай дэмакратыі, якая яшчэ толькі ствараецца. Ясна, што дэпутатамі стане роўна столькі кандыдатаў, колькі ёсьць дэпутацкіх мандатаў. Астатніх чакае, як ні крыўдна гучыць гэтае слова, параза. Але сапраўды ня прыкра прагуляць у сумленнай барацьбе. У сумленнай. На жаль, пра гэта цяжка весьці размову пры цяперашнім становішчы з акруговымі сходамі, калі бюракратычны апарат мае і стопрацэнтова выкарыстоўвае магчымасьць дэлегаваць на акруговыя сходы большасьць пажаданых сабе людзей. Але і гэта яшчэ ні бяды. Горш, што бюракратыя ня грэбуе нічым, каб зьняславіць людзей, што насьмеліліся уступіць з ёю ў адкрытае змаганьне.

Акруговы сход Менскай Маскоўскай тэрытарыяльнай выбарчай акругі № 564 /Маскоўскі і Фрунзенскі раёны г.Менска/ праходзіў 10 лютага ў памяшканьні Рускага драматычнага тэатра. Абмяркоўвалася пяць кандыдатураў: першага сакратара Менскага гаркама партыі У.Галко, начальніка ВА "Менскгандальаўтатранс" Л.Горбаля, актора тэатра імя Я.Купалы В.Манаева, загадчыка катэдры Менскага медынстытуту М.Місюка і генеральнага дырэктара ВА "Белпрамкультура" А.Новікава. Спачатку кандыдаты выступілі са сваімі платформамі, адказалі на пытаньні. Потым пачаліся спрэчкі. З выступаў большасьці тых, хто заклікаў галасаваць за Галко, вынікала, што ў галоўныя апаненты яму залічаны кандыдат БНФ Віктар Манаеў. Сам жа Галко нібыта прытрымліваўся нейтралітэту. У сваёй праграме нават выказаўся за плюралізм меркаваньняў і дэмакратызацыю, што пасьля атакаў "Вячэрняга Мінску" і падзеяў 30 каст-

/Працяг на стар.11/

ВЫБАРЫ Ў МЕНСКУ І НА БЕЛАРУСІ

/Працяг са стар.10/

віч Зінкевіч і генеральны дырэктар вытворчага аб'яднаньня "БелаўтаМАЗ", дэпутат Вярхоўнага Савета БССР Міхал Хведаравіч Лаўрыновіч. Аргкамітэт лічыць, што выбаршчыкі акругі, аддаючы перавагу каму-небудзь, будуць ацэньваць іх ня толькі па перадвыбарчых праграмах, але і згодна зь іх ранейшай грамадзянскай пазіцыяй як дэпутатаў адпаведных Саветаў.

5. Заўважана, што вельмі падтрымлівае наменклатура дэпутата Менгарсавета, генеральнага дырэктара менскага вытворчага аб'яднаньня "Гарызонт" Аляксандра Аляксандравіча Санчукоўскага, зарэгістраванага кандыдатам у дэпутаты па Менскай-Цэнтральнай нацыянальна-тэрытарыяльнай выбарчай акрузе N 68 (Ленінскі, Кастрычніцкі з гарадскім пасёлкам Сокал і Цэнтральны раёны).

Характэрна, што ў платформах усіх кандыдатаў наменклатуры ці залежных ад яе ёсьць шмат прапановаў і абяцаньняў, якія належаць да кампетэнцыі мясцовых Саветаў, дэпутатамі якіх яны ўсе зьяўляюцца. Незразумела, чаму нельга менавіта там і вырашаць гэтыя праблемы? Магчымасьці ёсьць, асабліва ў 1-га сакратара гаркама.

Думаецца, што ня трэба падтрымліваць кандыдатуру і галасаваць за генеральнага дырэктара А.Санчукоўскага.

Мусім заўважыць, аднак, што пры разглядзе кандыдатаў у дэпутаты і іх платформаў мы далёкія ад таго, каб ацэньваць іх толькі па фармальных ці сацыяльных прыкметах. У аснову аналізу і назіраньняў мы бярэм ня толькі праграму кандыдата, але і ягоныя рысы характару, індывідуальныя якасьці, узаемаадносіны зь людзьмі і кіраўніцтвам, палітычныя схільнасьці і г.д.

З гэткага гледзішча мы лічым вартай падтрымкі кандыдатуру Анатоля Міхайлавіча Васілевіча, дырэктара завода "Электроніка", які таксама праходзіць па гэтай жа Цэнтральнай акрузе N 68. А.Васілевіч ніякай спагадай наменклатуры на выбарах не карыстаецца, хутчэй наадварот; у сваёй платформе асноўны акцэнт робіць на рэформу эканомікі, бо лічыць яе першапрычынай, якая па-сапраўднаму можа рушыць уперад перабудову грамадства; станоўча ставіцца да ўсялякіх незалежных грамадскіх рухаў, падтрымлівае адраджэньне беларускай мовы і культуры. Анатоль Васілевіч 1949 года нараджэньня, беларус, энэргічны чалавек, ня схільны баяцца гаспадароў усялякіх прасторных кабінетаў.

Трэцім кандыдатам па Цэнтральнай акрузе N 68 зарэгістраваны Дзям'ян Цімафеевіч Лескін, член КПСС, камандзір самалёта ТУ-154. Дз.Лескін, згодна ягоных словаў, стараецца быць незалежным і ад кіраўнічай наменклатуры і ад дачыненьняў зь Беларускім Народным Фронтам. Пасьля гутаркі зь ім нам падалося, што агульная праграма Дз.Лескіна і ягоная пазіцыя прайграе перад платформай і паставай А.Васілевіча.

6. Пазіцыя кандыдата, знаёмства зь ім і ягонай платформай дазваляе нам лічыць, што выбаршчыкі Менскай-Фрунзенскай нацыянальна-тэрытарыяльнай выбарчай акругі N 67 (Маскоўскі і Фрунзенскі раёны) ня зробяць памылкі, калі падтрымаюць на выбарах кандыдатуру дырэктара завода буйнапанельнага домабудаўніцтва N 2 Рыгора Мікалаевіча Падбярэзскага. Яму спагадаюць раённыя партыйныя ўлады. Але, як нам падалося, Р.Падбярэзскі -- ня стаўленьнік наменклатуры. Ён чалавек самастойны.

Платформа Р.Падбярэзскага мае ў асноўным сацыяльна-эканамічны зьмест, вылучаецца канкрэтнасьцю прапановаў і практычным веданьнем справы; накіраваная на паляпшэньне жыцьця і ўмоваў працы рабочых. Р.Падбярэзскі прыхільна ставіцца да незалежных грамадскіх арганізацыяў і руху БНФ, падтрымлівае культурнае адраджэньне беларускага народу, выступае за наданьне беларускай мове статусу дзяржаўнай. Гэта чалавек, які мае свае думкі і ўмее разабрацца ў сітуацыі.

Другая кандыдатура па Фрунзенскай акрузе N 67 -- раскройшчыца вытворчага аб'яднаньня "Прамень" Зінаіда Пятроўна Шэўчык -- таксама падтрымліваецца партыйнай наменклатурай. З.Шэўчык -- прыстойная жанчына, клапатлівая маці, добрая работніца. Толькі ў новым Савеце народных дэпутатаў гэтага ўжо недастаткова. Патрэбнае і палітычнае мысьленьне, і характар, і ўменьне кампетэнтна разьбірацца ў складаных пытаньнях, весьці палеміку, абгрунтавана адстойваць сваю пазіцыю, а ня толькі падымаць руку пры галасаваньні. У гэтым сэнсе кандыдатура Р.Падбярэзскага мае бясспрэчную перавагу. Вельмі важна нашым выбаршчыкам зразумець гэта. Дэпутат народа ня той, хто будзе яго прадстаўляць (як было раней), а той, хто будзе доказна і ўмела адстойваць яго інтарэсы.

7. Па Менскай-Першамайскай нацыянальна-выбарчай акрузе N 66, у склад якой уваходзяць Першамайскі з гарадскім пасёлкам Усходні і Савецкі раёны, зарэгістраваны толькі адзін кандыдат -- былы акадэмік-сакратар аддзяленьня фізікі, матэматыкі і інфарматыкі АН БССР Уладзімір Архіпавіч Лабуноў. Ужо пасьля рэгістрацыі яго кандыдатуры Ул.Лабунова зьнялі з пасады акадэміка-сакратара. Гэтая кандыдатура выклікае пярэчаньні і сумненьні, тым больш, што праходзіць яна ў акрузе без канкурэнтаў і выбару ў выбаршчыкаў няма. Мы б раілі ў такім разе проста выкрасьліць яе зь бюлетэняў у час галасаваньня.

8. Дрэннае становішча склалася ў Менскай-Партызанскай тэрытарыяльнай выбарчай акрузе N 565 (Заводскі з гарадскім пасёлкам Сосны і Партызанскі раёны). Тут зарэгістраваны кандыдатамі токар-расточнік Менскага маторнага завода Леанід Леанідавіч Дзюсаў і намесьнік начальніка ўпраўленьня тэхнічнага кантролю якасьці Менскага трактарнага завода Пятро Пятровіч Майсіновіч, якому спрые кіраўніцтва. Праграма яго ўключае агульныя і кан'юктурныя палажэньні. Пазіцыя малавыразная.

Знаёмства з рабочым Леанідам Дзюсавым і зь яго праграмай, поглядамі і пазіцыяй дало магчымасьць зрабіць заключэньне, што гэта прыстойны, сумленны, просты рабочы чалавек, які, на жаль, практычна ня мае выразнай палітычнай пазіцыі і слаба арыентуецца ў падзеях. Гэта кандыдат "прадстаўніцтва", што, як мы ўжо адзначалі, цяпер недастаткова, каб быць дэпутатам.

Аргкамітэт БНФ не знаходзіць магчлівым падтрымліваць ніводную з гэтых кандыдатураў. Было б найлепш, каб пасьля 26 сакавіка па Партызанскай акрузе N 565 былі праведзены паўторныя выбары.

/Працяг на стар.12/

/Працяг са стар. /

Піррава перамога

рычніка прагучала як насьмешка. Наўрад ці былі шчырыя і ягоныя адказы на некаторыя пытаньні з залы. Ён, да прыкладу, заявіў, што нічога ня ведае пра тое, што прадукцыя саўгаса Атоліна, прызначаная для забесьпячэньня Саўміну і ЦК, вырошчваецца без прымяненьня хімікатаў; сказаў, што на Менскім мясакамбінаце няма ніякага адмысловага цэху, які забясьпечвае сьпецзаказы ЦК і Саўміну. Як высьветлілася пасьля сходу, многія вострыя пытаньні, зададзеныя Галко пісьмова,-- у прыватнасьці, аб ягонай ролі ў падзеях 30 кастрычніка ,-- ён наогул утаіў ад залы. Можа, не хацеў хваляваць прысутных?

Абмеркаваньне ж кандыдатуры Манаева было зьведзенае да крытыкі асобы і ані ня тычылася праграмы. І галоўнай картай тут была разыграная чутка, пушчаная дзеля дыскрэдытацыі кандыдата БНФ. Яе выкарысталі неўзабаве пасьля таго, як Манаеў адказаў на пытаньне, з якімі існуючымі законамі ён ня згодны і што мяркуе зьмяніць у першую чаргу. "Палажэньне аб выбарах,"-- шчыра адказаў Віктар і прывёў довады на карысьць таго, што адмена акруговых сходаў здыме бар'ер паміж кандыдатамі ад калектываў і ўсімі выбаршчыкамі, дасьць ім права самім, напрасткі выбіраць самых дастойных. Гэта быў, безумоўна, сьмелы выпад у адрас залы, дзе, як падкрэсьлівалі некаторыя прамоўцы, далёка ня ўсе былі дэмакратычна абраныя ад сваіх калектываў. Толькі Віктар скончыў адказваць на пытаньні, як была зачытаная ўголас запіска, дасланая таварышам Задора, у якой сьцьвярджалася, што В.Манаеў быў замяшаны ў крымінальнай справе. Манаеў з трыбуны адказаў, што да суда ніколі не прыцягваўся і пад сьледствам ня быў. А потым заявіў, што 7 лютага яго выклікалі да начальніка сьледчага адзелу УУС Менгарвыканкама, які недвухсэнсоўна намякнуў, што, калі Манаеў ня спыніць сваю палітычную барацьбу, яго чакаюць вялікія непрыемнасьці. "Ганьба!"-пачулася ў зале, пасьля чаго старшыня акруговай камісіі М.А.Залеўскі голасна прачытаў заяву з брудным паклёпам у адрас Манаева. І толькі пасьля гэтага паведаміў, што па справе, пра якую ішла размова ў заяве, В.Манаеў праходзіў у якасьці сьведкі.

Каментары, як кажуць, залішнія. Застаецца толькі канстатаваць, што ў наяўнасьці палярэдні шантаж і публічная абраза грамадзяніна СССР. Што адбывалася гэта ў прысутнасьці першага сакратара Менскага гаркама партыі Ул.Галко, пры ягонай маўклівай згодзе. А яшчэ заявіць вось пра што. Выклікае абурэньне: як магчыма, дабіваючыся высокага гонару дэпутата, дапускаць абразы, як можна выступаць за прававую дэмакратычную дзяржаву і патураць беспакаранасьці? Людзі, якія культывуюць такія адносіны, рызыкуюць стаць урэшце рэшт іх ахвярай...

Як ні стараліся прыхільнікі Ул.Галко, у яго зьявіўся ўсё ж канкурэнт у асобе А.Новікава, за якога таксама прагаласавала большасьць. Так што наперадзе цікавая барацьба. Вядома, калі А.Новікава не ўгавораць зьняць сваю кандыдатуру. Такое таксама магчыма...

P.S. Як стала вядома ўжо пасьля напісаньня гэтага артыкула, А.Новікаў практычна ня ўдзельнічае ў перадвыбарчай кампаніі, што раўназначна ягонай адмове ад палітычнай барацьбы. Вось так.

А.Грузьдзіловіч

Гэта і ёсьць перабудова на справе...

1. ЛІСТ З ПРУЖАНАЎ

7 лютага гэтага году ў Пружанах адбылася сустрэча выбаршчыкаў з кандыдатам у народныя дэпутаты СССР па Кобрынскай тэрытарыяльнай выбарчай акрузе Я.Я.Сакаловым.

Сустрэча ў многіх прысутных выклікала расчараваньне, незадаволенасьць. Яна праходзіла па распрацаваным сцэнарыі, ня быў устаноўлены ў зале мікрафон, чым прымусілі падаваць пытаньні толькі ў пісьмовай форме. Адзінаццаць алілуйшчыкаў на ўсе лады расхвальвалі заслугі кандыдата, адначасова, як і некалі, выпрошвалі то спартовы комплекс, то дом для ветэранаў, то тарную дошчачку /КБМ/, то магчымасьць купіць у Пружанах сыр, які тут выпрабляецца, каб яго ня красьці.

Выбаршчыкі так і не даведаліся, якая асабістая перадвыбарчая платформа кандыдата. Ён яе выклаў літаральна так: мая платформа — гэта рашэньні 27 зьезда КПСС і 19 партканферэнцыі, гэта рашэньні Пленумаў ЦК КПСС і ЦК КПБ. Калі ж кандыдат пусьціўся ў пераказ "Краткого курса истории ВКП/б/", пачаўшы з будаўніцтва Днепрагэса, падцягваньня "ремешков" і скончыўшы пасьляваеннай адбудовай, многіх зьбянтэжыла, з якой непрыха-

/Працяг на стар.12/

ВЫБАРЫ Ў МЕНСКУ І НА БЕЛАРУСІ

/Працяг са стар.11/

Выбары на Беларусі

У Рэспубліцы зафіксавана 19 "аднакандыдатных" акругаў (разам зь Менскай-Першамайскай N 66). Характэрная прыкмета: амаль па ўсіх "аднакандыдатных" акругах зарэгістраваныя кандыдатамі ў дэпутаты высокапастаўленыя партыйныя і дзяржаўныя кіраўнікі (апрача некалькіх чалавек -- настаўніцы, дырэктара школы, камбіната і г.д.). Прытым у 15-ці з гэтых акругаў адразу вылучалі толькі аднаго кандыдата. Ніжэй зьмяшчаем сьпіс "аднакандыдатных" акругаў.

Тэрытарыяльныя выбарчыя акругі

1. N 549 Кобрын -- Я.Я.Сакалоў, І-ы сакратар ЦК КПБ.
2. N 554 Полацак -- М.І.Дземяньцей, сакратар ЦК КПБ.
3. N 556 Н.Беліца -- А.С.Камай, І-ы сакратар Гомельскага абкама КПБ.
4. N 558 Мазыр -- М.С. Фяськоў, дырэктар сельскай школы.
5. N 569 Маладзечна -- Ул.М.Калачык, ген.дырэктар камбіната.
6. N 570 Слуцак -- Г.С.Тарнаўскі, пракурор БССР.

Нацыянальна-тэрытарыяльныя выбарчыя акругі

7. N 66 Менская-Першамайская -- Ул.А. Лабуноў, былы акадэмік-сакратар АН БССР.
8. N 69 Менская-сельская -- Ул.Г.Еўтух, І-ы нам. Старшыні СМ БССР.
9. N 70 Барысаў -- А.І.Касьценка, камандуючы войскамі БВА.
10. N 71 Маладзечна -- Г.С.Таразевіч, Старшыня Прэзідыума ВС БССР.
11. N 73 Стоўбцы -- А.А.Малафееў, І-ы сакратар Менскага абкама КПБ.
12. N 75 Баранавічы -- Ю.М.Хусаінаў, нам. Старшыні СМ БССР.
13. N 76 Кобрын -- Я.Г.Бiлюкевіч, настаўніца.
14. N 77 Лунінец -- А.А.Зеляноўскі, І-ы сакратар Брэсцкага абкама КПБ.
15. N 87 Мазыр -- В.Г.Балуеў, Старшыня КДБ БССР.
16. N 88 Рэчыца -- А.А.Грахоўскі, старшыня Гомельскага аблвыканкама.
17. N 90 Ваўкавыск -- М.С.Ігруноў, 2-гі сакратар ЦК КПБ.
18. N 92 Ашмяны -- Л.Г.Кляцкоў, І-ы сакратар Гродзенскага абкама КПБ.
19. N 95 Бабруйск -- І.І. Корбутаў, камандуючы Паўночнай групай войскаў.

Вось почырк наменклатуры! Яны і тут не абышліся без прывілеяў, бо ў "аднакандыдатных" акругах у бюлетэнях будзе толькі адно прозьвішча. Відавочна, што людзям не пакідаюць нават магчымасьці выбару. Але не забывайцеся, што за намі застаецца права выкрасьліць гэтага адзінага кандыдата. І трэба гэтае права выкарыстаць.

Будучы кіраўнікамі не па нашай волі, маючы ўладу, яны давялі нашу Бацькаўшчыну да крызіснага стану, да экалагічнае катастрофы, да зьнявагі нашай мовы, да закрыцьця нашых нацыянальных школаў. Яны хаваюць ад нас ня толькі нашую вялікую праўдзівую гісторыю, але ня кажуць праўду пра сьмяротную бяду -- чарнобыльскую катастрофу. Наша чалавечая, народная энергія марнуецца. Нашая культура глуміцца, горшыцца зямля і людзі. Бюракраты ня дбалі пра ўсе гэтае нават тады, калі іх прасілі, патрабавалі, пісалі лісты і петыцыі. Самі яны харчуюцца са сьпецмагазінаў, лечацца ў сьпецшпіталях, адпачываюць на сьпецкурортах. Ці можа хто думае, што яны і іх сем'і ядуць бульбу зь нітратамі, капусту са стронцыем, мяса з цэзіем? Навошта нам ізноў выбіраць сабе на шыю такіх начальнікаў-дэпутатаў? Хіба можна забыць, як 30 кастрычніка леташняга года на Дзяды у Менску па загадзе такіх кіраўнікоў зьняважылі наш народ і ўсіх нашых памёрлых і забітых продкаў! Ніводнага голасу за наменклатуру!

Некаторыя зь іе прадстаўнікоў зарэгістраваныя таксама ў "двухкандыдатных" акругах. Вось яны, гэтыя нацыянальна-тэрытарыяльныя акругі і кандыдаты:

1. N 80 Глыбокае -- Ул.В.Грыгор'еў, І-ы сакратар Віцебскага абкама КПБ; А.П.Сесіцкі, дырэктар саўгаса.
2. N 82 Орша -- С.А.Вашкевіч, І-ы сакратар райкама; Г.І.Вяткіна, дырэктар фабрыкі.
3. N 83 Полацак -- М.В.Кавалёў, Старшыня Савета Міністраў БССР; Г.Т.Расьлевіч, дырэктар ВА.
4. N 94 Магілёў-с. -- В.Ф. Кебіч, Старшыня Дзяржплану БССР; Лукашанка А.Р., дырэктар саўгаса.
5. N 96 Крычаў -- В.С.Лявонаў, І-ы сакратар Магілёўскага абкама КПБ; В.Я.Галаўнёў, служачы.

Пры галасаваньні трэба быць вельмі ўважлівымі. Кабіны на выбарчым участку ці пакоі павінны быць разьмешчаныя так, каб кожны, хто галасуе, мог прайсьці іх прайсьці, кіруючыся да урны. Не забудзьцеся выкрасьліць зь бюлетэняў тых, супраць каго вы галасуеце. Карыстайцеся шарыкавай ручкай ці фламастарам.

Галасаваньне -- гэта толькі палова справы. Неабходна наладзіць грамадскі кантроль за дзеяньнем падліковых камісіяў на усіх выбарчых участках і ў акруговых камісіях. Па Законе аб выбарах (арт.7) гэта могуць ажыцьцяўляць даверанныя асобы кандыдатаў, прадстаўнікі органаў інфармацыі (друк, тэлебачаньне, радыё), прадстаўнікі працоўных калектываў, грамадскіх арганізацыяў, сходаў выбаршчыкаў. Прадстаўнікі працоўных калектываў абіраюцца на агульных сходах установаў, прадпрыемстваў і арганізацыяў. Ім выдаецца і завяраецца адміністрацыяй адпаведнае пасьведчаньне, дзе сказана, што гэты грамадзянін рашэньнем агульнага сходу прызначаны прадстаўніком калектыву і мае права ажыцьцяўляць грамадскі кантроль у час галасаваньня і падліку галасоў на выбарах народных дэпутатаў СССР. Пра гэта трэба своечасова паведаміць у адпаведную выбарчую камісію.

Абраньне прадстаўнікоў працоўных калектываў (прытым у неабходнай колькасьці) абавязкова трэба правесьці. Інакш няма гарантыі ад фальсіфікацыяў у час падліку галасоў. Успомнім ранейшыя 99.98 працэнта. Таму грамадскі кантроль неабходны.

По даручэньні Аргкамітэту БНФ "Адраджэньне" агляды зрабіў Зянон Пазьняк

/Працяг са стар. /

ЛІСТ З ПРУЖАНАЎ

ванай сімпатыяй ён назваў "бацьку народаў" Іосіфам Вісарыёнавічам.

Закранаючы праблему беларускай мовы /было пытаньне, якога ён не насьмеліўся зачытаць/, кандыдат у некалькіх фразах выказаўся за пашырэньне беларускай мовы ў Рэспубліцы. Але нічога не сказаў, што ён сам робіць і думае рабіць у гэтым напрамку, каб беларуская мова заняла ў Рэспубліцы месца, якое ёй належыць па праву. І тут жа перайшоў да шматслоўнага разважаньня пра неабходнасьць ведаць замежную мову, пра хібы яе выкладаньня ў школе. Атрымліваецца, што яго больш хвалюе лёс замежнай мовы, чым беларускай.

Свае адносіны да БНФ і самадзейных аб"яднаньняў кандыдат выказаў так: «У рэспубліцы няма Народнага фронту, я і бюро ЦК КПБ да яго ставімся "отрицательно". Возьмем Прыбалтыку: усюды групы, на чале якіх -- экстрэмісты, а моладзь даверлівая, ідзе за імі. Трэба моладзь выводзіць з-пад уплыву гэтых экстрэмістаў, а іх саміх "разоблачать"!» Як у гэтай сувязі разумець вядомыя словы В.Мядзьведзева у часопісе "Коммунист" /№ 17, 1988; "Навіны" таксама перадрукоўвалі гэтае выказваньне, гл. № І 1988. — Рэд./?

Распавядаючы пра сваю сустрэчу з вязьнем сталінскага канцлагера, кандыдат пачаў гаварыць пра даносчыкаў. Маўляў, яму кожны дзень прыносяць папку, а то і цэлы том ліstоў-даносаў, з тады іх было многа. Таго злыдня сусед пасадзіў. Атрымліваецца, што ва ўсім людзі самі вінаватыя, бо правакавалі рэпрэсіі. І тое, што беларуская мова ў Рэспубліцы ў загоне, на думку кандыдата, вінаваты сам народ. А кіраўніцтва тут, выходзіць, не вінаватае. Дзіўная логіка!

Многія выбаршчыкі разгубленыя: як сталася, што па Кобрынскай тэрытарыяльнай акрузе зарэгістраваны толькі адзін кандыдат? Ці не сьпецыяльна гэта зроблена? Значыць, зноў выбары без выбару? І яшчэ адно пытанне ўзьнікае. Чаму па Кобрынскай акрузе два кандыдаты з трох раптоўна пры рэгістрацыі зьнялі свае кандыдатуры?

Мы на гэтай сустрэчы прысутнічалі і пацьвярджаем праўдзівасьць напісанага:

І.Здановіч, Г.Сарока,
М.Папека, В.Рачко
/група падтрымкі БНФ/.

2. ДУМКІ АБ ПЕРАБУДОВЕ

/ З газэтаў аднаго дня /

1. "Перабудова -- гэта непасрэдны працяг Кастрычніка".
/М.С.Гарбачоў.--"Звязда", 14.10.1987/.
2. "Перабудова -- гэта апошні шанц на будучыню,"
/Г.Красьнікаў.--"Литературная газета", 14.10.1987/.
3. "У мінулым годзе прадуктыўнасьць кароў у раёне павялічана на 570 кілаграмаў, за 9 месяцаў гэтага году -- яшчэ на 361. Да узроўню 1985 года ў 1,6 раза ўзрасьлі прыбаўленьні ў вазе буйной рагатай жывёлы, больш чым у два разы -- прыбаўленьні ў вазе сьвіней. Вось гэта і ёсьць перабудова на справе."
/Я.Я.Сакалоў, 1-ы сакратар КПБ.--"Звязда",14.10.1987/.

3. ВЫСТУП ЯФРЭМА САКАЛОВА

"Звязда", 1981, 12 лістапада /падаем правапісам арыгінала/:

Мітынг прадстаўнікоў працоўных рэспублікі, партыйных, савецкіх, прафсаюзных і камсамольскіх арганізацый, прысвечаны прывітанню Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Л.І.Брэжнева працоўным Беларускай ССР.

/.../ Слова атрымлівае першы сакратар Брэсцкага абкома КПБ Я.Я.Сакалоў:

Паважаныя таварышы! Мы толькі што з вялізарнай увагай і вялікай удзячнасцю выслухалі цёплыя словы прывітання таварыша Л.І. Брэжнева. Гэта віншаванне з"яўляецца яшчэ адным сведчаннем таго, як ленінскі Цэнтральны Камітэт партыі, асабіста Леанід Ільіч Брэжнеў уважліва сочаць за справамі нашай рэспублікі, з якой паўнатой і паслядоўнасцю ў стылі іх дзейнасці строгая патрабавальнасць спалучаецца с сапраўды бацькоўскімі клопатамі аб людзях працы.

І сёння, з гэтай трыбуны, яшчэ раз хочацца сказаць, што ў партыі і краіне склалася абстаноўка ўпэўненасці і дзелавітасці, высокай патрабавальнасці і разам з тым вялікага давер"я і павагі да кадраў, усіх працаўнікоў, што стварае яшчэ большы прастор для творчага пошуку і ініцыятывы ва ўсіх сферах нашага жыцця.

У сувязі з надыходзячым сямідзесяціпяцігоддзем /да дня нараджэння Л.Брэжнева заставалася больш за месяц. — Рэд./ мы го-

/Працяг на стар.13/

/Працяг са стар.12/

ВЫСТУП ЯФРЭМА САКАЛОВА

рача жадаем дарагому Леаніду Ільічу далейшай плённай дзейнасці на карысць нашай партыі і народа, у імя перамогі вялікіх ідэалаў камунізму і міру, дзейнасці, якая для ўсіх нас служыць узорам і натхняючым прыкладам /.../

«Над намі мессеры кружились»

5 сакавіка 1989 г. жыхары Фрунзенскага раёну Менска назіралі незвычайную зьяву — сінтэз эпохаў. 5 сакавіка 1953 г. памёр "бацька народаў" і роўна праз 36 гадоў нагадаў пра сябе. У гэты дзень у Палацы культуры тонкасуконнага камбінату павінна была адбыцца сустрэча выбаршчыкаў з кандыдатамі ў народныя дэпутаты СССР дырэктарам КПД-2 МВАІД т.Падбярэзскім, рабочай МВАА "Прамень" т.Шэўчык і першым сакратаром Менскага гаркаму партыі т.Галко.

Асоба апошняга, ягоны ўклад у перабудову, погляды на дэмакратыю настолькі добра вядомыя менчукам, што частка іх вырашыла выказаць павагу і за гадзіну да пачатку сходу ў Палацы культуры прывітаць партыйнага лідэра. Засвоіўшы першую ступень дэмакратычнага волевыяўленьня, так званую мітынговую дэмакратыю, працоўныя Фрунзенскага раёну сабраліся на плошчы перад Палацам, трымаючы ў руках плакаты са зьместам, альтэрнатыўным праграме Галко: "Не — стаўленікам бюракратыі", "Скасаваць сьпецразьмеркавальнікі!" і інш.

Але ўлады прапанавалі прысутным мерапрыемства, якое чымсьці нагадвала парад фізкультурнікаў 30-х гадоў. Каб людзі не пачулі лішняга ад суседа, а галоўнае — ад саміх сябе,— прыгналі аўтобус "Агітацыйны" з магутным рэпрадуктарам. Голас Пугачовай у які ўжо раз пераконваў:

Всё могут короли!

І ўсё ж людзі хацелі абмеркаваць лепшыя якасьці кандыдата Галко ў больш сур'ёзнай абстаноўцы. Яны адыйшліся ў зацішны куток пляцоўкі за палацам, куды аўтобус ня здолеў дабрацца. Мітынг пачаўся.

Урача дарослага інфекцыйнага шпіталю Т.Хоціну хвалявала кансалідацыя клану партыйна-бюракратычнай эліты на прынцыпе парушэньня сацыяльнай справядлівасьці. Прыкладна да тых жа высноў падводзілі і выступы сельскага будаўніка Б.Забалотніка, пенсіянера Н.Якімовіча. Многія прапанавалі байкатаваць выбары. Але большасьць пагадзілася на тым, што сёньня пасіўны пратэст — нерацыянальны. Прамоўцы на мітынгу зьвярталі ўвагу на новы Закон аб выбарах: хто выйграе, калі сумленны чалавек ня пойдзе галасаваць?

На мітынг сабраліся ня толькі аднадумцы. Пакуль настаўнік Кобрусеў распавядаў пра тое, як у СШ № 51 кабінетна прызначаліся людзі на сход па вылучэньні Галко ў кандыдаты, рыхтаваўся да выступу сакратар парткама аб'яднаньня грузавога аўтатранспарту Лявонаў. Дачакаўшыся сваёй чаргі, ён абрынуў на галовы прысутных лічбы пабудаваных кватэраў і паліклінікаў, крамаў і дзіцячых садкоў. Але лічбамі сёньня зьдзівіць цяжка, а кватэрамі ўсё яшчэ немагчыма.

Людзі працягвалі абмяркоўваць вынаходніцтвы кандыдата Галко. Выказваліся меркаваньні, што менавіта яму належыць аўтарства ня бачаных раней менчукамі формаў і метадаў дэмакратыі —"газэтны прэсінг", "сьлезацечны плюралізм" і "гумовы парламентарызм".

І ўсё ж чагосьці на парадзе фізкультурнікаў бракавала. "Старыя кадры" з настальгічнаю тугою пазіралі на неба і, урэшце, дачакаліся. Тут ужо папросту хочацца перайсьці ў быліны жанр: "Наляцелі сталінскія сокалы, пачалі кружляць над галовамі..." Бо вырашылі пацешыць народ авіяцыяй — некалькі "кукурузьнікаў" закладалі віражы над натоўпам. Усё, як калісьці: бравурная музыка, транспаранты, авіяцыйныя гуляньні...

Прысутныя кожны па-свойму ацаніў гэтыя падзеі. Хтосьці папытаўся ў суседа "Стынгер", хтосьці зацягнуў "Над нами мессеры кружили..." Жарты былі горкія. Неяк ня верылася, што сінтэз часоў магчымы.

А Галко на сустрэчу з выбаршчыкамі так і не зьявіўся. Пагрэбаваў народнай любоўю. Астатнім кандыдатам давялося змагацца самім. Да гонару Падбярэзскага, ён здолеў завалодаць увагаю аўдыторыі і прывабіць людзей канкрэтнымі прапановамі сваёй сацыяльна-эканамічнай платформы, хаця ў такой атмасферы гэта было вельмі і вельмі няпроста. Адказваючы на пытаньні, кандыдат выказаўся ў падтрымку ідэі Беларускага Народнага Фронту, а таксама крыху паўшчуваў Ул.Галко, які не зьявіўся на спатканьне, чым толькі яшчэ больш распаліў і без таго палкае народнае пачуцьцё. Што да стваральніцы шырока вядомага мінскага абутку Шэўчык, то яна так і ня здолела растлумачыць прысутным шляхі зьдзяйсьненьня сваёй праграмы. Уласна, на гэтым сьвята дэмакратыі і скончылася. Для людзей яно зьявілася яшчэ адным доказам неабходнасьці змаганьня з "вандэяй". Інакш ля выбарчага ўчастку Фрунзенскага раёну могуць зьявіцца танкі, упрыгожаныя стужкамі, лялькамі і транспарантамі: "Галасуйце за Галко!" І дэмакратыя, нібы паралітык, зноў усядзецца ў сваё інваліднае крэсла.

В.Мартыненка

ГЭТА ЦІКАВА:

В КОМИТЕТЕ ПАРТИЙНОГО КОНТРОЛЯ ПРИ ЦК КПСС

"Партийная жизнь", № 23, сьнежань 1981.

Проверкой поступившего в КПК при ЦК КПСС письма установлено, что, несмотря на известные постановления партии и правительства о борьбе с пьянством, на Минском тракторном заводе продолжается практика проведения различного рода вечеров и банкетов с распитием крепких спиртных напитков. Организуются они, как правило, с ведома парткома и администрации завода в одной из столовых заводоуправления. По графику, составленному комитетом комсомола, здесь проводились в праздничные дни «огоньки», на которых участникам продавалась водка. На складе столовой для этих целей даже создавался запас спиртоводочных изделий.

В августе с. г. в связи с 50-летием со дня рождения главного инженера, первого заместителя директора производственного объединения «Минский тракторный завод» И. И. Демченко с ненужной помпезностью было организовано его чествование. Задолго до юбилея в типографии были отпечатаны биографическая справка о юбиляре и приглашения, направленные затем от имени «оргкомитета» на различные предприятия г. Минска и на многие предприятия и в научные учреждения страны, имеющие производственные связи с Минским тракторным заводом.

После официальной части, на которой т. Демченко были вручены специально изготовленная на заводе юбилейная медаль и ряд дорогостоящих сувениров, приобретенных на собранные с подчиненных деньги, в кабинете юбиляра состоялось «символическое», а затем вечером, в столовой заводоуправления специальное чествование с обильным распитием спиртных напитков. В этой коллективной выпивке приняли участие более 60 человек, в том числе заместители директора и главного инженера, начальники цехов и других служб, некоторые руководители предприятий города Минска и приглашенные из других городов, а также секретарь парткома В. Г. Галко и председатель профсоюзного комитета Г. И. Чухнаков.

В период проверки В. Г. Галко, И. И. Демченко и Г. И. Чухнаков вели себя неискренне, необоснованно пытались отрицать факт грубого нарушения ими партийной морали. Они не дали партийной оценки случившемуся. Председатель профсоюзного комитета т. Чухнаков, например, заявил, что проходило все, на его взгляд, «в пределах допустимого, без лишнего выпивания и шума». Секретарь парткома т. Галко уверял, что «мероприятие по случаю юбилея т. Демченко прошло стандартно, не выходило за рамки ранее проводимых подобных мероприятий».

Минский горком Компартии Белоруссии, рассмотрев вопрос о нарушениях, допущенных при чествовании главного инженера объединения «Минский тракторный завод» И. И. Демченко, отметил, что они стали возможными вследствие допущенной со стороны этого руководителя личной нескромности, а также проявленной беспринципности секретаря парткома В. Г. Галко, председателя профкома Г. И. Чухнакова и недостаточной воспитательной работы Партизанского райкома партии среди руководящего состава.

Членам КПСС И. И. Демченко объявлен строгий выговор с занесением в учетную карточку, Г. И. Чухнакову — строгий выговор и В. Г. Галко — выговор.

Намечены меры по усилению воспитательной работы в коллективе объединения и предупреждению подобных явлений.

З адкрытага ліста суполкі «Крывіч»

ДА УСІХ ВЫБАРШЧЫКАЎ
МАЛАДЗЕЧАНСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ТЭРЫТАРЫЯЛЬНАЙ ВЫБАРЧАЙ АКРУГІ №71

У рэдакцыі газет
"Сьвятло камунізму" /г.Маладзечна/,
"Шлях перамогі" /г. Вілейка/,
"Працоўная слава" /г. Валожын/,
"Нарачанская зара" /г.Мядзель/,
"Ленінскі сцяг" /г. Лагойск/.
"Навіны БНФ".

26 сакавіка адбудуцца выбары народных дэпутатаў СССР. Партыйныя і савецкія ўлады нашай Маладзечанскай нацыянальна-тэрытарыяльнай выбарчай акругі № 71 зрабілі ўсё, каб зарэгістраваць адзінага прызначанага для акругі кандыдата ў дэпутаты, каб у яго не было канкурэнтаў. Так, быў па сутнасьці сарваны сход па месцы жыхарства ў г. Маладзечне, а ўсе незапланаваныя кандыдаты былі вымушаныя зьняць свае кандыдатуры. Выходзіць, што пасьля 19 партыйнай канферэнцыі, у часы дэмакратызацыі наша права на выбар зноў падмяняецца хлусьлівым фарсам,араднай кампаніяй. Адзіны кандыдат, зарэгістраваны па нашай нацыянальна-тэрытарыяльнай акрузе № 71 — высокі госьць зь Менску Г.С.Таразевіч.

Але ж Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Г.С.Таразевіч ужо зьяўляўся дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР у папярэднія гады. І сёньня цяжка паверыць, што чалавек, які быў адным са стваральнікаў застою на Беларусі, заўтра стане ад нашага імя рабіць перабудову.

/Працяг на стар.14/

/Працяг са стар.13/

З адкрытага ліста суполкі «Крывіч»

Гэта пры ім у рэспубліцы пагоршылася экалагічная сітуацыя -- паветра, зямля і вада. Бяздумная меліярацыя, высечка лясоў, насаджэньне шкодных для здароўя чалавека прадпрыемстваў. Карту радыяактыўнага забруджаньня тэрыторыі Рэспублікі, дзе ёсьць і нашыя Пяршаі, мы атрымалі толькі праз тры гады пасьля аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Гэта пры ім жыцьцёвы ўзровень чыноўнікаў працягваў рэзка адрозьнівацца ад узроўню жыцьця народу.

Гэта ён -- адзіны ў сьвеце прэзідэнт рэспублікі, беларус па пашпарце, які не карыстаецца мовай свайго народу.

Так, ён ведае шмат прыгожых словаў, але мы мяркуем па справах. Цяпер мы чулі праграму кандыдата Г.С.Таразевіча, якую ён чытаў з трыбуны, і ведаем, што ён нічога не зьбіраецца мяняць у нашым рэальным жыцьці. Яму добра і так. Яму хапае і мяса, і лекаў, і чыстага паветра, і ўласнага культурнага ўзроўню Але ўсяго гэтага не хапае нам.

26 сакавіка ўсе мы прыйдзем на выбарчыя ўчасткі. Адзіны выбар, адзінае права, якое далі нам сёньняшнія улады -- пакінуць або выкрасьліць прозьвішча Г.С.Таразевіча са сваіх выбарчых білетэняў. У нас няма аргументаў за гэтага кандыдата. Вера ў перабудову і лепшую будучыню для нашых дзяцей падказвае нам прагаласаваць супраць яго.

Маладзечна Ліст прыняты на сходзе сяброў суполкі "Крывіч" 23 лютага 1989.

СУПОЛЬНА, ГРАМАДОЮ

За ня дужа й вялікі час існаваньня Аргкамітэту БНФ "Адраджэньне" і пашырэньня ягоных ідэяў у асяродзьдзі нашага грамадства, а значыць — фармаваньня Фронту як шырокага грамадскага руху, не-не ды паўставалі пытаньні: "А чаму называецца "Фронт"? і "Супраць каго гэты Фронт?" Адказ можна збудаваць у форме пытаньня: а можа Фронт дзеля чаго або за•што? Бо, калі хаця б бегла праглядзець праграмныя дакументы БНФ, то можна пераканацца, што сябры Аргкамітэту і групаў падтрымкі ніякім чынам не засьведчылі свайго імкненьня капаць акопы, будаваць бліндажы, ладзіць агнявыя "гнёзды" ды весьці прыцэльны ці беглы агонь па нейкіх няшчасных, за штосьці неўпадабаных людзінах. Да таго ж у арсеналах БНФ няма і ніколі не было дубінак М-65, балончыкаў з розната роду газамі і машынаў-вадамётаў. Нам такое ня толькі не па кішэні, але, варта падкрэсьліць, усё гэта пярэчыць сутнасьці дэмакратычных працэсаў у грамадстве, прыніжае годнасьць чалавечай асобы. Тым больш, што такія заганнага зьместу праявы ўжо былі ў нашай гісторыі. Ад іх краіна цяжка дыхае яшчэ і сёньня. Прагрэсіўныя партыйныя, дзяржаўныя і грамадскія дзеячы асудзілі тыя "чорныя", "шэрыя" і ўсялякія іншыя гады, і БНФ яшчэ на пачатку сваёй дзейнасьці выказаўся ў падтрымку гэтага асуджэньня, заангажаваў ідэю абнаўленьня грамадства за аснову сваёй дзейнасьці.

Але чаму усё ж Фронт? Крыху гісторыі: "Народны фронт, форма аб"яднаньня шырокіх народных масаў для супольнай барацьбы супраць фашызму і вайны, за мір, дэмакратыю, сацыяльны прагрэс, нацыянальную незалежнасьць і задавальненьне жыцьцёвых патрэбаў" /Беларуская Савецкая Энцыклапедыя. Т. 7, с. 422/. Першыя Народныя Франты створаныя у Францыі /1935/, а потым -- у Іспаніі /1936/ і Чылі /1938/, былі накіраваныя супраць фашызму. У часе і пасьля другой сусьветнай вайны Народныя франты у Балгарыі, Венгрыі, Чэхаславакіі, Польшчы, Югаславіі і іншых краінах адыгралі важную ролю ў перамозе народна-дэмакратычных і сацыялістычных рэвалюцый. Гістарычны вопыт, вялізныя дасягненьні краін народнай дэмакратыі сьведчаць пра слушнасьць гэтай палітыкі, пра жыцьцёвую патрэбу ў стварэньні Народных Франтоў дзеля пасьпяховага вырашэньня задачаў барацьбы за нацыянальную незалежнасьць, дэмакратычныя свабоды і сацыялізм.

Сёньня БНФ уяўляецца, вобразна кажучы, агульным шэрагам людскае грамады ў часе сяўбы. У адзіным памкненьні да супольнай мэты крочаць поруч і мерна сыплюць зерне ў сьвежую ральлю беспартыйны і камуніст, вернік і няверучы, любы чалавек, у якой бы грамадскай арганізацыі фармальнага ці нефармальнага ладу ён не прымаў удзелу, кожны, каму рупіць засеяць агульнае поле, вырасьціць і сабраць ураджай. І так з году ў год, ад пакаленьня да пакаленьня. Толькі ў супольнай працы мы моцныя, бо яна дае магчымасьць глыбей паразумецца людзям і стварае падставы пераемнасьці паміж пакаленьнямі. Усё гэта разам -- трывалы грунт жыцьцядзейнасьці нацыі.

Было б, зразумела, добра, каб сяйво тое ішло пры ласкавым сонейку, пад лагоднымі павевамі ветрыку, каб ня шасталі па кустоўі абапал поля зласьліўцы, якім людская супольнасьць, дабрачынны агульны занятак замінае чыніць свае цёмныя справы, адхопліваць што лепшае ад сумеснага набытку. Выходзіць, усё ж ёсьць і супраць каго скіравацца агульнанароднаму Фронту, бо з некага ж трэба спытаць за напластаваньні экалагічных праблемаў /Салігорск, Палесьсе, Наваполацк, Чарнобыль.../, за пустыя прылаўкі пры штоквартальным перавыкананьні планаў, за эканоміку дэфіцыту. Дзе тыя мільярды нафтавых грошаў у замежвалюце?! Хто й чаму даў "разгуляцца дэмакратыі" 30 кастрычніка ў Менску, па якіх каналах натхняюцца падобныя, хіба толькі трохі цішэйшыя "разгулы" у ходзе выбарчае кампаніі /кінатэатр "Партызан" у Менску, тэлезавод у Віцебску, многія сходы "грамадскасьці" па жэсах.../? Пытаньні... Іх трэба ставіць, бо яны -- дыягностыка хваробы. А лекаваць яе трэба супольна, Фронтам. Вядома ж, агулам, грамадою зручней і хату будаваць, і поле засяваць, скарчаваўшы пні сухастоіны, панішчыўшы пустазельле-кустоўе.

Ігар Чарняўскі, сябра Аргкамітэту "Адраджэньне".

ІНФАРМАЦЫЯ

ДА ЎВАГІ ГРУПАЎ ПАДТРЫМКІ Г.МЕНСКУ

Ніжэй падаем нумары тэлефонаў кансультантаў ад Аргкамітэту па раёнах г.Менску:

ЗАВОДСКІ р-н:
Чарняўскі Міхась Міхайлавіч--х.46-43-15;
Чарняўскі Ігар Мефодзіевіч--х.45-21-55.

ПАРТЫЗАНСКІ р-н:
Дракахруст Юры Аляксандравіч--х.64-47-40.

МАСКОЎСКІ р-н:
Купава Мікола Мікалаевіч--пр.31-32-59.

ФРУНЗЕНСКІ р-н:
Емельянаў Алесь Міхайлавіч--пр.36-99-72.

КАСТРЫЧНІЦКІ р-н:
Марачкін Аляксей Антонавіч--х.26-05-59.

САВЕЦКІ і ПЕРШАМАЙСКІ р-ны:
Сакалоў-Кубай Генадзь Генаравіч--х.66-35-58;
Івашкевіч Віктар Антонавіч--х.66-58-57;
Тумаш Генадзь Зьмітравіч--х.63-24-10.

ЛЕНІНСКІ р-н:
Трусаў Алег Анатольевіч--х.49-70-30;
Садоўскі Пятро Вінцэнтавіч--х.48-36-49.

ЦЭНТРАЛЬНЫ р-н:
Шунейка Генадзь Фёдаравіч--х.32-00-83 /субота з 11⁰⁰ да 13⁰⁰/;
Пазьняк Зянон Станіслававіч--пр.39-48-93.

Па даручэньні Аргкамітэту нумар падрыхтавалі А.Суша, А.Радкевіч, П.Лярын. 20.3.1989.